

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Фінансово-економічний факультет
Кафедра економічного аналізу та фінансів

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

**Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів
з лекційних занять**

*освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів
галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво»
напрямку підготовки 6.030508 - фінанси і кредит*

Дніпропетровськ
2014

Банківські операції: Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з лекційних занять освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит [Електронний ресурс] / О.В. Єрмошкіна; Нац. гірн. ун-т. – Електрон. текст. Дані. – Д. : НГУ, 2014. – 67 с. – Режим доступу: <http://nmu.org.ua> (дата звернення 09.09.2014). – Назва з екрана.

Автор:

О.В. Єрмошкіна, д.е.н., проф.

Затверджено до видання редакційною радою ДВНЗ «НГУ» (протокол № 9 від 01.09.2014) за поданням методичної комісії галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» (протокол № 4 від 04.06.2014).

Методичні рекомендації призначено для самостійної роботи студентів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» під час підготовки до модульного контролю з дисципліни «Банківські операції».

Подано основні теоретичні положення дисципліни з наведенням практичних прикладів, розрахункових формул щодо порядку надання використання та оцінки ефективності банківських продуктів та послуг. Наведено критерії оцінювання виконання практичних завдань.

Рекомендації орієнтовано на активізацію навчально-виконавчого етапу навчальної діяльності студентів.

Відповідальний за випуск завідувач кафедри економічного аналізу і фінансів: д.е.н., проф. О.В. Єрмошкіна

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ	4
2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЛЕКЦІЙ	5
3. ЛЕКЦІЇ (ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ)	6
Тема 1. Вступ. Сутність банківських операцій.	6
Тема 2. Формування ресурсів комерційного банку	11
Тема 3. Розрахунково-касові операції банку в національній валюті	18
Тема 4. Операції банку в іноземній валюті	38
Тема 5. Кредитні операції банку.....	43
Тема 6. Операції банку на ринку цінних паперів	50
Тема 7. Банківські інвестиції	53
Тема 6. Нетрадиційні банківські операції.....	56
4. ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ	62
5. ОЦІНЮВАННЯ ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ	63
6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	64

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Дисципліна «Банківські операції» при підготовці фахівців у теоретичному плані повинна поглибити фундаментальні знання щодо процесу використання банківських продуктів та послуг; у прикладному плані — закласти конкретні практичні знання та сформува-ти вміння з використання окремих видів банківських продуктів та послуг, сформува-ти навички розрахунку, тлумачення та оцінки основних параметрів банківських операцій та їх впливу на діяльність фізичних та юридичних осіб.

Вивчення дисципліни «Банківські операції» посідає важливе в загальній структурно-логічній схемі підготовки бакалаврів та ґрунтується на засвоєнні та володінні загальної теорії фінансів, передбачає вивчення блоку економічних дисциплін, а саме: «Фінанси» та «Гроші та кредит» та ін..

Знання, отримані студентами в процесі вивчення дисципліни «Банківські операції», можуть бути використані як базові при засвоєнні дисциплін «Ринок фінансових послуг», «Фінансовий менеджмент» та ін.

Мета навчальної дисципліни «Банківські операції» — надати студенту теоретичні знання, практичні уміння та навички щодо сутності, порядку здійснення основних видів банківських послуг, а також інноваційних технологій, які використовуються у банківській практиці для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб у банківських послугах.

Завдання вивчення дисципліни «Банківські операції»:

- ознайомити студента з сутністю та законодавчим регулюванням банківських операцій;
- навчити студента використовувати основні банківські продукти та розраховувати основні параметри банківських операцій;
- розвинути здатність студента приймати управлінські рішення щодо застосування окремих видів банківських продуктів та їх комбінацій.

Предмет дисципліни: економічні відносини, що виникають при здійсненні банківських операцій, існуючих у сучасній практиці банківської справи, дозволених українським законодавством, а також запропонованих на основі міжнародних угод.

З опорою на матеріал лекційних модулів студент повинен:

- розуміти сутність банківських операцій, їх місце в системі функціонування фінансового ринку;
- розуміти сутність та бути здатним застосовувати основні процедури розрахунково-касового обслуговування фізичних та юридичних осіб установами банку;
- знати та вміти використовувати основні форми безготівкових розрахунків, бути здатним оформити необхідні документи по окремих операціях;
- розуміти сутність кредитування, знати особливості надання окремих видів кредиту, бути здатним скласти графіки обслуговування боргу, розрахувати додаткові витрати по кредиту;
- розуміти особливості здійснення операцій на міжбанківському кредитному та валютному ринках;
- знати та вміти пояснити сутність операцій банків по залученню коштів, бути здатним розрахувати основні параметри депозитних операцій;

- розуміти та знати основні процедури за операціями банку на ринку цінних паперів, в т.ч. операції РЕПО, операції з державними цінними паперами, андеррайтинг, реєстраторська та депозитарна діяльність.

Таблиця 1.1

Розподіл навчальних годин за темами

Змістові модулі	Розподіл часу		
	аудиторний	Самостійна робота	загальний
2	3	4	5
Лекції - 8 семестр, III чверть (14 тижнів). Аудиторні: 3 год. на тиждень			
Вступ. Тема 1. Сутність банківських операцій.	2	1	3
Тема 2. Формування ресурсів комерційного банку	4	2	6
Тема 3. Розрахунково-касові операції банку в національній валюті	8	4	12
Тема 4. Операції банку в іноземній валюті	6	2	8
Тема 5. Кредитні операції банку	10	4	14
Тема 6. Операції банків з цінними паперами	4	2	6
Тема 7. Банківські інвестиції	4	1	5
Тема 8. Нетрадиційні банківські операції	4	1	5
Модульний контроль - контрольна модульна робота за розкладом занять - 15 тиждень	3	3	6
Разом:	45	20	65

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЛЕКЦІЙ

Лекція – одна з основних форм занять у вищому навчальному закладі, що призначена для засвоєння теоретичного матеріалу.

При підготовці до лекції студенту необхідно:

- переглянути зміст попередніх лекцій та виявити моменти, які викликали труднощі;
- скласти перелік питань, які необхідно поставити викладачу для з'ясування проблемних питань;
- на основі опорного конспекту лекцій ознайомитись зі змістом майбутнього заняття.

Для успішної участі в лекції студент повинен мати:

- опорний конспект лекцій, поданий у вигляді демонстраційного матеріалу;
- маркери для підкреслення та виділення проблемних моментів, важливих формул, викладень, положень;
- засоби для занотовування коментарів.

Під час лекції студенту рекомендується:

- слідувати за логікою викладання матеріалу згідно з опорним конспектом лекцій;
- занотовувати положення, логічні побудови та висновки, які коментують демонстраційний матеріал;
- коментарі, логічні висновки до окремих положень конспекту занотовувати в роздруковці демонстраційного матеріалу, що створює сприятливі умови при підготовці до наступних лекцій, модульних контрольних робіт та підсумкового контролю.

3. ЛЕКЦІЇ (ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ)

Тема 1. Вступ. Сутність банківських операцій.

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- принципи побудови банківської системи
- місце банківських операцій на ринку фінансових послуг;
- сутність та природу банківських операцій;
- принципи класифікації банківських операцій та характеристики класифікаційних груп;
- методи державного регулювання банківських операцій;
- порядок ліцензування та лімітування банківських операцій.

вміти:

- визначити належність певних банківських операцій до класифікаційних груп;
- надати характеристику банківським операціям за певними класифікаційними ознаками;
- визначити законодавче підґрунтя для здійснення банківських операцій певного виду.

Питання до розгляду:

1. Банки та банківська система.
2. Сутність банківських операцій та їх класифікація.
3. Законодавче регулювання та ліцензування банківських операцій.

Базові положення

Слайд 1

Слайд 2

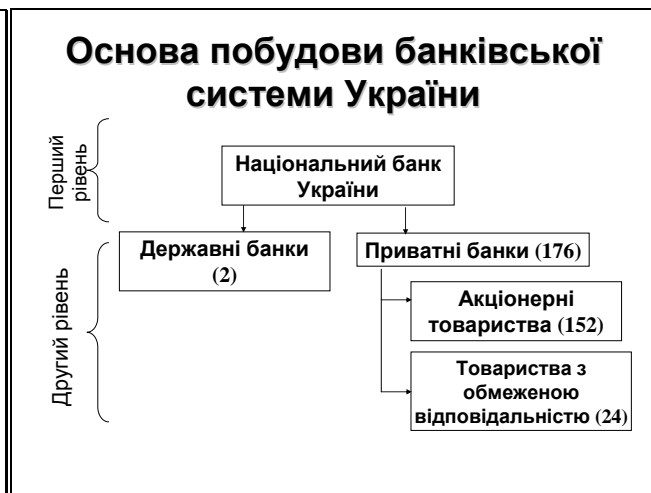
Слайд 3

Комерційний банк

установа, функціями якої є:

- кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів,
- касове і розрахункове обслуговування народного господарства,
- виконання валютних та інших банківських операцій.

Закон України "Про банки та банківську діяльність"

Слайд 4

Філія банку

банківська установа, яка не є юридичною особою, діє на підставі окремого положення, виступає від імені головного банку, має свій субкореспондентський рахунок і МФО, здійснює банківські операції на основі довіреності головного банку і дозволу, виданого регіональним управлінням НБУ за місцем знаходження філії

Слайд 5

Представництво банку

установа банку, яка не є юридичною особою, діє на підставі окремого положення, виступає від імені головного банку і ним фінансується, не має права здійснювати банківські операції!

Територіальне відокремлене безбалансове відділення банку (ТВБВ)

підрозділ, який здійснює лише розрахунково-касове обслуговування клієнтів та вкладні операції

Слайд 6

Класифікація банків

- За формою власності:**
  - державні (експортно-імпорتنний та ощадний);
  - приватні;
  - кооперативні
- За масштабами операцій:** роздрібні; оптові.
- За територіальним охопленням:**
  - міжнародні;
  - регіональні;
  - банки з національним масштабом.
- За колом виконуваних операцій:**
  - спеціалізовані;
  - універсальні

Слайд 7

Слайд 8

Спеціалізовані банки

- Ощадні банки
- Іпотечні банки
- Банки споживчого кредиту
- Банки підтримки.
- Гарантійні банки.
- Розрахункові (клірингові) банки / палати

Банківська корпорація

юридична особа, засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно банки.

Мета:

- концентрація капіталів банків - учасників,
- підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності,
- забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю

Банківська корпорація виконує функції розрахункового центру для банків - членів корпорації і не веде безпосереднього обслуговування клієнтів.

Слайд 9

Централізації в межах банківської корпорації підлягають:

- виконання розрахунків як серед членів корпорації, так і за її межами;
- операції на ринках грошей та капіталів;
- встановлення та ведення кореспондентських рахунків;
- моніторинг кредитних ризиків;
- розробка та прийняття загальних для членів банківської корпорації правил і процедур виконання операцій та внутрішньої звітності;
- формування зовнішньої звітності;
- внутрішній аудит.

Слайд 10

Банки, що увійшли до банківської корпорації

- зберігають свою юридичну самостійність у межах, обумовлених їх статутами та статутом банківської корпорації;
- не можуть входити до інших банківських об'єднань, крім як за згодою корпорації;
- повинні в усіх своїх документах, укладених угодах тощо вказувати свою належність до корпорації.

Слайд 11

Банківська холдингова група

банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки

материнський банк:

- володіє щонайменше 50 % акціонерного капіталу кожного іншого учасника групи.
- відповідає за зобов'язаннями своїх членів у межах свого внеску в капіталі кожного з них.

дочірній банк не має права володіти акціями материнського банку.

Слайд 12

Фінансова холдингова група

складається переважно з установ, що надають фінансові послуги, серед яких є щонайменше один банк.

Материнська компанія:

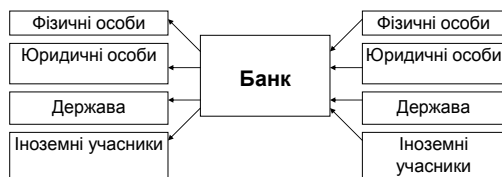
- є фінансовою установою
- володіє щонайменше 50 % акціонерного капіталу кожного з учасників групи;
- має право встановлювати правила, що є обов'язковими для членів групи;
- відповідає за зобов'язаннями своїх членів у межах свого внеску в капітал кожного з них.

Слайд 13

Слайд 14

Природа банківських операцій

- Залучення коштів фізичних и юридичних осіб на власних умовах на свій ризик.
- Розміщення раніше залучених та власних коштів на власних умовах на свій ризик.
- Банк як посередник на фінансовому ринку

Банківські операції - це

- операції банків, пов'язані з залученням і розміщенням коштів, при яких банк приймає на себе ризик, а також операції, пов'язані з продажем специфічних банківських продуктів (реєстратор, депозитарій, траст, консалтинг та ін.).

Слайд 15

Місце банківських операцій на ринку фінансових послуг

Ринок фінансових послуг включає:

- Кредитні операції.
- Депозитні операції.
- Страхові послуги.
- Формування пенсійних фондів.
- Інвестиційні операції.
- Валютні операції.
- Посередницькі операції на фінансовому ринку.

Слайд 16

Базові групи банківських операцій

- 1) **Активні операції** - розміщення ресурсів
  - надання кредитів юридичним та фізичним особам,
  - вкладення в цінні папери,
  - формування касових залишків та резервів,
  - формування інших активів.
- 2) **Пасивні операції** – залучення ресурсів
  - залучення коштів юридичних осіб та вкладів населення;
  - отримання кредитів від комерційних банків та НБУ;
  - випуск власних облігацій, векселів, інших зобов'язань.
- 3) **Послуги** – розрахункові, касові, трастові (довірчі), посередницькі, консультаційні та ін.

Слайд 17

Скорочений баланс банку

Активи	Зобов'язання
Каса та банківські метали	Поточні рахунки:
Кореспондентські рахунки:	-Фізичних осіб
-в НБУ	-Юридичних осіб
-в інших банках	Депозити:
Кредити, надані:	-Фізичних осіб
-Іншим банкам (МБК)	-Юридичних осіб
-Фізичним особам	Депозитні сертифікати
-Юридичним особам	Нараховані відсотки
Вкладення у цінні папери	Розрахунки з кредиторами
Розрахунки з дебіторами	Субординований борг
Вкладення в дочірні та асоційовані компанії	Власний капітал
Основні фонди та нематеріальні активи	Статутний капітал
Розрахунки між філіями	Резервний фонд
	Прибуток минулих періодів
	Прибуток поточного періоду

Слайд 18

Джерела доходів банків

1. Проценти, які стягуються з позичальника за користування позичками.
2. Доходи від проведення операції з іноземною валютою як у вигляді комісійних за виконання цих операцій, так і у вигляді курсової різниці.
3. Доходи від операцій з цінними паперами.
4. Доходи від виконання для своїх клієнтів широкого спектра послуг.

Слайд 19

Слайд 20

Витрати банку

Постійні витрати банку:

- заробітна плата;
- придбання або виготовлення бланків і канцелярських товарів;
- утримання приміщень, охорони та протипожежної сигналізації;
- амортизаційні відрахування та інші.

Змінні витрати банку:

- виплата процентів по вкладах, депозитах і міжбанківському кредиту;
- плата за послуги регіональної розрахункової палати і регіонального розрахунково-касового центру;
- витрати на рекламу;
- витрати на відрядження;
- поштово-телеграфні витрати та інші.

Класифікація банківських операцій

1) За статтями балансу:

- ✓ активні операції;
- ✓ пасивні операції;
- ✓ позабалансові.

2) За видом принесеного прибутку (понесених витрат):

- ✓ процентні операції;
- ✓ непроцентні операції.

3) За клієнтською базою:

- ✓ юридичні особи;
- ✓ фізичні особи;
- ✓ органи державного управління;
- ✓ з іншими комерційними банками та центральним банком.

Слайд 21

Класифікація банківських операцій

4) По відношенню до зовнішнього середовища:

- ✓ зовнішні;
- ✓ внутрішньобанківські.

5) За ступенем новизни:

- ✓ традиційні;
- ✓ інноваційні.

6) За видом діяльності:

- ✓ операційні;
- ✓ фінансові;
- ✓ інвестиційні.

Слайд 22

Класифікація банківських операцій

7) За характером операцій:

- ✓ емісійно - касові;
- ✓ вкладні або депозитні;
- ✓ з безготівкових розрахунків;
- ✓ з кредитування;
- ✓ з фінансування капітальних вкладень;
- ✓ з обслуговування міжнародної торгівлі;
- ✓ касове виконання державного бюджету.

Слайд 23

Законодавче регулювання банківських операцій

Закон України "Про банки і банківську діяльність"	умови ліцензування окремих видів банківських операцій, обмеження по надійності і платоспроможності банків, дозвіл на здійснення окремих видів банківських операцій, умови позбавлення банків ліцензій на проведення банківських операцій
Господарський кодекс. Закон України "Про заставу", «Про іпотеку»	відносини між кредитором і позичальником, визначає їх права та обов'язки, відносини щодо об'єкта застави
Закон України "Про лізинг"	можливі види і форми лізингу, а також правила проведення лізингових операцій
Інструкції та положення національного банку	організація емісійно-касової роботи банку, порядок відкриття і використання рахунків у національній і іноземній валюті, введення пластикових карт міжнародних платіжних систем у розрахунках за товари, послуги та при видачі готівки, ін.
Специфічні законодавчі акти	діяльність банків у окремих сферах діяльності (цінні папери, векселя, послуги реєстратора та депозитарію, ін.)
Загально господарчі законодавчі акти	діяльність банку як платника податків та господарюючого суб'єкта

Слайд 25

Слайд 24

Загальна ліцензія НБУ

- Прийом внесків (депозитів) юридичних і фізичних осіб.
- Відкриття і ведення поточних рахунків клієнтів, рахунків банків-кореспондентів і здійснення переказів коштів із цих рахунків і на них.
- Розміщення залучених раніше коштів від свого імені і на свій ризик по визначеним персонально банком умовам.

Слайд 26

Індивідуальна банківська ліцензія

- Операції з валютними цінностями.
- Операції з цінними паперами: (емісія; купівля / продаж за дорученням клієнтів та від свого імені).
- Надання гарантій і поручительств.
- Факторинг.
- Лізинг.
- Послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів
- Випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів.
- Випуск та обслуговування банківських платіжних карток
- Надання консультаційних та інформаційних послуг.

Письмовий дозвіл НБУ

- Інвестиції в статутні фонди й акції інших юридичних осіб.
- Випуск в обертання і погашення державних і інших видів грошових лотерей.
- Перевезення грошових цінностей і інкасація коштів;
- Операції з доручення клієнтів і від їхнього імені :
  - з інструментами грошового ринку (векселя, платіжні вимоги, тощо);
  - з інструментами, що базуються на процентних і валютних курсах (валютні і процентні свопи);
  - з фінансовими ф'ючерсами.
- Довірче управління коштами і цінними паперами клієнтів.
- Здійснення операцій депозитарію і реєстратора.

Тема 2. Формування ресурсів комерційного банку

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- сутність депозитних операцій,
- зміст та особливості залучення ресурсів комерційного банку;
- порядок організації депозитної роботи банку;
- види депозитів, сертифікатів та особливості їх обігу.
- сутність та порядок організації кореспондентських відносин між банками;
- порядок відкриття, ведення та закриття рахунків ЛОРО та НОСТРО;
- сутність та порядок проведення операції з міжбанківського кредитування.

вміти:

- розрахувати доходи по депозитним рахункам;
- розрахувати параметри операцій з пенсійного забезпечення;
- розрахувати необхідні суми вкладень для отримання цільових обсягів прибутків.
- визначити платежі за кореспондентськими рахунками;
- розрахувати платежі по МБК.

Питання до розгляду:

1. Депозитні операції та ресурси комерційного банку
2. Сутність та порядок організації депозитної роботи банку.
3. Види депозитів.
4. Сутність та порядок організації кореспондентських відносин між банками.
5. Рахунки ЛОРО та НОСТРО.
6. Операції з міжбанківського кредитування.

Базові положення

Слайд 1

Слайд 2

Ресурси комерційного банку

сукупність грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій:

- власні кошти банку: статутний капітал, резервний та інші фонди, резерви на покриття різноманітних ризиків і нерозподілений прибуток.
- залучені кошти: кошти на депозитних рахунках банківських клієнтів, позики, отримані від інших банків, і кошти, отримані від інших кредиторів.

Ресурси банку

Слайд 3

Депозит – це...

- грошові кошти, які внесені у банк клієнтами, зберігаються на їх рахунках і використовуються згідно з укладеною угодою та банківським законодавством

Слайд 4

Класифікація депозитів

За категоріями вкладників:

- депозити суб'єктів господарської діяльності;
- депозити фізичних осіб;
- депозити банків.

За термінами використання коштів:

- депозити до запитання;
- строкові депозити.

Слайд 5

Депозити до запитання

- кошти, що залучені на депозит без визначеного строку погашення та поповнюються і використовуються власниками залежно від потреби в цих коштах.
- розміщуються у банку на поточних, кореспондентських та бюджетних рахунках клієнтів і використовуються ними для здійснення поточних розрахунків

Слайд 6

Строкові депозити

- це кошти, що зберігаються на окремих депозитних рахунках у банку протягом строку, який визначається у депозитній угоді.

Відкриваються усім клієнтам банку:

- суб'єктам господарської діяльності,
- центральним і місцевим органам влади,
- бюджетним установам,
- комерційним банкам
- приватним особам.

Слайд 7

Слайд 8

Особливості строкових депозитів

- чітко встановлений строк зберігання;
- оформлюються депозитною угодою;
- не використовуються для здійснення поточних платежів;
- при достроковому вилученні депозиту банк застосовує штрафні санкції.

Класифікація сертифікатів

1. Спосіб випуску: у разовому порядку і серіями.
2. Спосіб оформлення: іменні і на пред'явника.
3. Термін обігу (строкові і до запитання).
4. Умови сплати процентів:
  - з авансом,
  - з регулярною сплатою відсотків;
  - з виплатою відсотків в день погашення.

Слайд 9

Депозитний сертифікат

- це письмове свідоцтво банку про внесення юридичною особою грошових коштів на депозит.
- може використовуватись його власником як платіжний засіб і мати обіг на фондовому ринку.
- випускається для юридичних осіб

Слайд 10

Ощадний сертифікат

- документ, що використовується фізичною особою для оформлення своїх заощаджень в банку.
- оформлення депозиту супроводжується видачею ощадної книжки, у якій відбиваються усі операції по рахунку.
- зняття грошей з ощадного рахунку здійснюється за попереднім повідомленням власника внеску.
- по ощадних вкладах банки нараховують відсотки.
- ощадні вклади можуть не мати чітко встановленого строку зберігання.

Слайд 11

Розрахунки за депозитами

відсотковий дохід може виплачуватись:

- авансом,
- періодично (щомісяця, раз у квартал, за підсумками року)
- після закінчення строку дії депозиту.

Діючими правилами передбачено щомісячне нарахування відсотків незалежно від дати їх фактичної виплати не пізніше, ніж в останній робочий день місяця.

Слайд 12

Методи визначення кількості днів для розрахунку відсотків

1. **Метод "факт/факт"** - при розрахунку суми відсотків береться фактична кількість днів у місяці та році.
2. **Метод "факт/360"** - при розрахунку суми відсотків береться фактична кількість днів у місяці, але умовно в році - 360 днів.
3. **Метод "30/360"** - при розрахунку суми відсотків береться умовна кількість днів у місяці - 30 та у році - 360.

Формування ресурсів на міжбанківському ринку

Слайд 1

Міжбанківські кореспондентські відносини

- договірні відносини між банками, мета яких - здійснення платежів і розрахунків за дорученням один одному.

регламентуються угодою про кореспондентські відносини між банками, які знаходяться як усередині країни, так і за її межами.

Слайд 2

Міжбанківські відносини встановлюються

- між комерційними банками (установами) і регіональними управліннями Національного банку України;
- безпосередньо між комерційними банками.

Слайд 3

Система електронних платежів

- **Система електронних міжбанківських розрахунків** комплекс програмно-технічних засобів, призначений для виконання міжбанківських розрахунків між її учасниками.
- **Внутрішньобанківська платіжна система** - платіжна система банку, яка забезпечує найбільш сприятливі умови проведення переказу коштів між його філіями

Слайд 4

Кореспондентські відносини

- встановлюються комерційним банком (установою) з регіональним управлінням НБУ на підставі укладеного між ними договору про відкриття кореспондентського рахунку для проведення міжбанківських розрахунків комерційного банку з іншими банками

Слайд 5

Кореспондентський рахунок

рахунок, який відкривається комерційному банку - юридичній особі для здійснення розрахунків, що їх виконує один банк за дорученням і на кошти іншого банку на підставі укладеного кореспондентського договору:

- Лоро рахунки
- Ностро рахунки

Слайд 6

Кореспондентські рахунки

- Рахунок "**Лоро**" - рахунок, відкритий комерційним банком банку-кореспонденту.
- Рахунок "**Ностро**" - рахунок даного комерційного банку в банку-кореспонденті.

Рахунок "Ностро" одного комерційного банку є рахунком "Лоро" для банку-кореспондента.

Слайд 7

Документи, необхідні для відкриття кореспондентського рахунку в НБУ

- заява про відкриття кореспондентського рахунку в НБУ; засвідчені нотаріально або органом, що видає документ:
- копія статуту банку,
- копія свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи,
- копія документа, що підтверджує взяття банку на облік відповідним органом державної податкової служби;
- копія документа, що підтверджує реєстрацію банку у відповідному органі Пенсійного фонду України;
- копія довідки про внесення банку до ЄДРПОУ;
- копія страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію банку у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України як платника соціальних страхових внесків,
- картку із зразками підписів та відбитка печатки банку (кількість примірників обумовлюється сторонами).

Слайд 8

Підстави для закриття кореспондентського рахунку в НБУ

- розірвання договору, що здійснюється за ініціативою власника кореспондентського рахунку відповідно до заяви або Національного банку у випадках, передбачених законом.

Залишок коштів за кореспондентським рахунком має бути перерахований на рахунок, визначений його власником або НБУ відповідно до законодавства

Слайд 9

Закриття коррахунку банку-кореспондента в НБУ

- **Підстави** - розірвання договору, що здійснюється за погодженням сторін та в інших випадках, передбачених законом.
- **Залишок коштів** за коррахунком має бути перерахований на рахунок, визначений його власником
- Банк протягом **трьох робочих** днів з дня закриття кореспондентського рахунку, включаючи день закриття, зобов'язаний надіслати повідомлення про закриття коррахунку на адресу відповідного органу ДПА.
- Отримання органом державної податкової служби повідомлення підтверджується файлом-квитанцією, що надсилається цим органом до банку.

Слайд 10

Порядок розрахунків

- Банки здійснюють переказ з кореспондентських рахунків інших банків - своїх клієнтів у межах залишку коштів на цих рахунках, крім випадків надання обслуговуючим банком кредиту банку-клієнту.
- У разі недостатності на рахунку клієнта коштів для виконання платежу у повному обсязі банк здійснює часткове виконання цього розрахункового документа шляхом переказу суми коштів, що знаходиться на рахунку клієнта, на рахунок отримувача.

Слайд 11

Міжбанківський переказ здійснюється шляхом

- 1) проведення суми переказу через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками в Національному банку України;
- 2) проведення суми переказу через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками в інших банках або в розрахунковому банку.

Слайд 12

Ліміти розрахунків за кореспондентськими рахунками

- **ліміт початкових оборотів** - сума, що визначає максимальний обсяг початкових платежів, які банк (філія) може виконати за певний період;
- **ліміт технічного рахунку** - сума, що визначає мінімальний залишок коштів на технічному рахунку банку (філії).

Слайд 13

Підстави для здійснення міжбанківських переказів

- паперові розрахункові документи клієнтів;
- паперові розрахункові документи банку (філії);
- електронні розрахункові документи, отримані засобами автоматизованих систем від клієнта - ініціатора переказу;
- електронні розрахункові документи, отримані засобами ВПС від філії банку;
- електронні розрахункові документи, автоматично сформовані САБ за умовами договорів або згідно з потребою банку (філії);
- електронні розрахункові документи, отримані засобами інших платіжних систем, телекомунікаційних систем, інших засобів зв'язку за умови забезпечення цілісності та конфіденційності інформації тощо.

Слайд 14

Переказ коштів через коррахунки банків в розрахунковому банку

- виконується на підставі клірингової вимоги, сформованої в платіжній системі за результатами взаємозаліку.
- Для зведення результатів клірингу на баланс розрахункового банку відкривається кліринговий рахунок (КР).
- Розрахунковий банк забезпечує завершення розрахунків:
  - щомісячне зведення залишків по КР;
  - розрахунок сальдо по Лоро та Ностро рахункам;
  - нарахування / сплата відсотків по залишкам.

Слайд 15

Документи для відкриття коррахунків в іноземній валюті

- заява на відкриття рахунку;
- копія ліцензії та письмового дозволу (засвідчена нотаріально);
- копія статуту банку (засвідчена нотаріально);
- останній річний звіт (на дату складання, що передуює даті подання заяви про відкриття рахунку);
- баланс на останню дату (на 1 число місяця, що передуює даті подання заяви про відкриття рахунку);
- картка із зразками підписів згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України;
- перелік банків-кореспондентів.

Слайд 16

На коррахунок банку-резидента в іноземній валюті зараховуються кошти

що надходять:

- на користь резидентів;
- на користь нерезидентів;
- на користь самого банку, в т.ч:
  - а) одержані банком нараховані відсотки, в тому числі за залишком коштів на коррахунок, якщо це передбачено Угодою;
  - б) готівка для поповнення кореспондентського рахунку;
- за міжбанківськими операціями щодо купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України та на міжнародних грошових ринках;
- за неторговельними операціями;
- за іншими операціями.

Слайд 17

З коррахунку банку-резидента в іноземній валюті здійснюються операції

- платежі за дорученням клієнтів-резидентів:
  - а) на рахунок нерезидента за наявністю підстав для платежу;
  - б) на користь резидента;
  - в) на власний рахунок в іноземній валюті в іншому банку;
  - г) для здійснення продажу іноземної валюти на МВРУ;
- платежі за дорученням нерезидентів;
- власні операції банку:
  - а) перерахування іноземної валюти за обслуговування коррахунку;
  - б) зняття готівкової іноземної валюти з власного коррахунку в уповноваженому банку України для підкріплення власної каси;
- міжбанківські операції з продажу іноземної валюти на МВРУ та на міжнародних грошових ринках;
- перерахування за неторговельними операціями;
- інші операції.

Слайд 18

Коррахунок банку-резидента закривається

- за рішенням НБУ про ліквідацію уповноваженого банку або банку-кореспондента, в якому відкритий кореспондентський рахунок;
- за рішенням господарського суду про ліквідацію уповноваженого банку або його банку-кореспондента чи визнання одного з них банкрутом;
- за рішенням загальних зборів акціонерів (засновників) одного з банків-кореспондентів про реорганізацію чи ліквідацію;
- у разі позбавлення банку-резидента банківської ліцензії або відповідного пункту письмового дозволу на здійснення операцій з валютними цінностями;
- у разі розірвання угоди про встановлення кореспондентських відносин;
- на інших підставах, передбачених чинним законодавством України чи угодою між банками-кореспондентами.

Слайд 19

Система захисту електронних банківських документів забезпечує:

- захист від несанкціонованої модифікації та несанкціонованого ознайомлення зі змістом електронних банківських документів на будь-якому етапі їх оброблення;
- автоматичне ведення захищеного від несанкціонованої модифікації протоколу оброблення електронних банківських документів з метою визначення причин появи порушень роботи програмно-технічних комплексів у СЕП;
- захист від технічних порушень роботи апаратури;
- умови для роботи програмно-технічних комплексів у СЕП, за яких фахівці банків - учасників СЕП і НБУ не можуть утручатися в оброблення електронних банківських документів після їх формування,
- та автоматичний контроль на кожному етапі оброблення електронних банківських документів .

Слайд 20

Рефінансування

- це погашення старої заборгованості шляхом надання нових позичок, головним чином заміною короткострокових зобов'язань довгостроковими цінними паперами

Слайд 21

Правила рефінансування

- здійснюється в національній валюті
- на період до 3 років
- під забезпечення майнових прав на кошти в національній валюті або в іноземній валюті,
- кошти розміщені банком на депозитному рахунку в НБУ строком до 30 днів,
- в сумі до 40 % від залучених коштів (кошти на вимогу та поточні рахунки), але не більше розміру статутного капіталу банку за балансом на останню звітну дату,
- за процентною ставкою на рівні облікової ставки Національного банку, яка протягом дії кредитного договору підлягає коригуванню в разі зміни облікової ставки.

Слайд 22

Міжбанківські кредити та рефінансування банків

- НБУ може підтримати ліквідність банку з шляхом надання банку кредиту рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в Національному банку.
- Умови надання - виконання банком протягом останнього звітного місяця нормативів миттєвої та поточної ліквідності.

Слайд 23

Міжбанківський кредит

- це позичковий капітал комерційного банку, що передається іншому банку у тимчасове користування на умовах повернення і платності.
- кредитними ресурсами торгують комерційні банки у яких в окремі періоди часу є надлишок ресурсів.

Слайд 24

Цілі залучення МБК

- розширення своєї кредитної діяльності з клієнтами;
- отримання прибутку на купівлі-продажу ресурсів;
- регулювання банківської ліквідності та виконання вимог щодо обов'язкового резервування;
- встановлення більш тісних ділових стосунків між банками.

Слайд 25

Слайд 26

Умови МБК

1. **Терміни:**
  - від одного дня до шести місяців.
  - овернайт - на термін 1 операційний день без урахування неробочих днів для підтримки поточної ліквідності.
2. **Процентна ставка** за міжбанківськими депозитами пов'язана з обліковою ставкою НБУ і, як правило, є нижчою ніж за кредитами, наданими суб'єктам господарської діяльності.
2. **Сума** залучених міжбанківських ресурсів обмежується певним розміром власного капіталу банку.

Оцінка фінансового стану банку-позичальника

- дотримання обов'язкових економічних нормативів діяльності банку,
- наявність прибутку та збитків,
- аналіз якості активів та пасивів,
- створення резервів під певні ризики,
- виконання зобов'язань комерційним банком у минулому,
- якість банківського менеджменту.

Слайд 27

Кредити НБУ

- 1) Через закриті кредитні аукціони;
- 2) Ломбардний кредит (кредитування під забезпечення державних цінних паперів);
- 3) Операції РЕПО - операції з цінними паперами на основі генеральної угоди :
  - про продаж-купівлю державних цінних паперів на певний строк
  - про зворотну продажу-купівлю у визначений термін або на вимогу однієї із сторін за обумовленою ціною;
- 4) Рефінансування у формі переобліку векселів та перезастави векселів.

Тема 3. Розрахунково-касові операції банку в національній валюті

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- сутність розрахунково-касового обслуговування юридичних та фізичних осіб;
- порядок відкриття та обслуговування поточних рахунків в національній та іноземній валюті;
- порядок встановлення лімітів залишків готівкових коштів в касі, встановлення режиму інкасації готівки;
- порядок проведення операції з готівковою національною валютою;
- порядок проведення операції з іноземною валютою;
- принципи, форми та організація безготівкових розрахунків;

- правила здійснення розрахунків платіжними дорученнями, вимогами, платіжними вимогами-дорученнями;
- правила здійснення розрахунків чеками;
- правила здійснення розрахунків векселями;
- основні терміни, що характеризують вексельний обіг
- правила здійснення розрахунків акредитивами та їх види;
- правила здійснення розрахунків по інкасо та характеристики їх видів;
- правила здійснення розрахунків пластиковими картками;

вмісту:

- розрахувати ліміт залишків готівкових коштів в касі,
- встановити режим інкасації готівки в залежності від характеристик діяльності підприємства;
- розрахувати платежі, необхідні для здійснення операцій купівлі іноземної валюти на МВРУ;
- розрахувати платежі, необхідні для здійснення операцій продажу іноземної валюти на МВРУ;
- розрахувати доходи та витрати за неторговими операціями комерційного банку.
- розрахувати витрати, пов'язані з використанням платіжних доручень, вимог, платіжних вимог-доручень;
- розрахувати витрати, пов'язані з використанням чеків;
- розрахувати параметри операцій з векселями;
- розрахувати витрати, пов'язані з використанням акредитивами;
- розрахувати витрати, пов'язані з використанням інкасо;
- обрати найбільш ефективні форми розрахунків.

Питання до розгляду:

1. Порядок відкриття та обслуговування поточних рахунків в національній та іноземній валюті.
2. Касова дисципліна.
3. Операції з готівковою національною валютою.
4. Принципи, форми та організація безготівкових розрахунків.
5. Розрахунки платіжними дорученнями, вимогами, платіжними вимогами-дорученнями.
6. Розрахунки чеками.
7. Розрахунки векселями.
8. Розрахунки акредитивами.
9. Розрахунки по інкасо.
10. Розрахунки пластиковими картками.
11. Вибір форм розрахунків.

Питання до розгляду:

1. Операції з іноземною валютою (торгові та неторгові).

Базові положення

Слайд 1

Розрахункові банківські операції

рух грошей на банківських рахунках, який здійснюється за розпорядженнями клієнтів або в результаті дій, які в рамках закону призвели до зміни права власності на активи.

Банківські розрахунки проводяться у **готівковій та безготівковій формах** згідно із правилами, встановленими нормативно-правовими актами Національного банку України

Слайд 2

Законодавче регулювання розрахунково-касових операцій

- Закон "Про банки та банківську діяльність".
- Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні
- Положення про валютний контроль
- Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України.
- Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах.
- Інструкція про переміщення валюти України, іноземної валюти, банківських металів, платіжних документів, інших банківських документів і платіжних карток через митний кордон України
- Інструкція про касові операції в банках України
- Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах України.
- Положення про оформлення та виконання документів на перерахування, зарахування, купівлю та продаж іноземної валюти або банківських металів.
- Правила використання готівкової іноземної валюти на території України

Слайд 3

Банками відкриваються:

- Поточні рахунки юридичних та фізичних осіб
- Кореспондентські рахунки банків (ЛОРО та НОСТРО рахунки)
- Кредитні рахунки
- Депозитні рахунки
- Бюджетні рахунки

Слайд 4

Поточний рахунок

відкривається банком клієнту для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій.

До поточних рахунків також належать:

- рахунки за спеціальними режимами їх використання;
- рахунки типу "Н" в національній валюті для представництв, які не займаються підприємницькою діяльністю в Україні;
- рахунки типу "П" в національній валюті для постійних представництв;
- карткові рахунки для операцій за платіжними картками;
- поточні (накопичувальні) рахунки виборчих фондів;
- інвестиційні рахунки - відкриваються нерезидентам-інвесторам для здійснення інвестиційної діяльності в Україні, повернення іноземної інвестиції та прибутків, доходів, інших коштів від інвестиційної діяльності в Україні

Слайд 5

Слайд 6

Документи для відкриття поточного рахунку

- Заява на відкриття рахунку, підписана керівником і головним бухгалтером підприємства.
- Копія посвідчення про державну реєстрацію в органах державної виконавчої влади.
- Копія зареєстрованого статуту.
- Копія документа про взяття підприємства на облік в державній податковій адміністрації.
- Картка зі зразками підписів осіб, яким надане право розпорядження рахунком і підпису на розрахункових документах, та зразок відбитку печатки підприємства.
- Копія документа про реєстрацію підприємства в органах Пенсійного фонду України.

Додаткові документи:

- Для господарських товариств – копія установчого договору.
- Для орендних підприємств – копія договору оренди, засвідчена нотаріально.

Слайд 7

Поточні рахунки підприємств у банках можуть бути закриті:

- на підставі заяви підприємства – власника рахунку;
- на підставі рішення органа, на який законом покладена функція ліквідації або реорганізації даного підприємства;
- на підставі відповідного рішення суду або господарського суду про ліквідацію підприємства або визнання його банкрутом;
- на іншій підставі, передбаченій чинним законодавством України або договором між установою банку і власником рахунку

Слайд 7

Бюджетний рахунок відкривається тільки при наявності:

- платіжного доручення фінансового органа, органу Державного казначейства України, відповідного розпорядника бюджетних коштів, із наданням установі банку картки зі зразками підписів і відтиском печатки.

Слайд 9

Вкладний (депозитний) рахунок

рахунок, що відкривається клієнту для зберігання грошей, що передаються клієнтом в управління на встановлений строк або без зазначення нього під визначений процент і підлягають поверненню клієнту відповідно до законодавства України та умов договору.

- До вкладних (депозитних) рахунків також належать пенсійні депозитні рахунки, що відкриваються фізичним особам відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" для накопичення заощаджень на виплату пенсії.

Слайд 10

Операції з готівковою національною валютою

- Видаткові касові операції
- Прибуткові касові операції
- Операції, пов'язані з забезпеченням роботи банкоматів.
- Інкасація готівки.
- Операції, пов'язані з забезпеченням роботи ТВБВ.

Слайд 11

Слайд 12

Основні терміни

- **готівка (готівкові кошти)** - грошові знаки національної валюти України - банкноти і монети, у тому числі обігові, пам'ятні та ювілейні монети, які є дійсними платіжними засобами;
- **готівкова виручка** - сума фактично одержаних готівкових коштів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і позареалізаційні надходження;
- **готівкові розрахунки** - платежі готівкою підприємств та фізичних осіб за реалізовану продукцію, роботи, послуги, а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції та іншого майна.

Основні терміни

- **касове обслуговування** - це надання послуг з приймання, видачі та обміну готівки;
- **касовий вузол** - комплекс поєднаних між собою приміщень банку, у яких проводяться операції з готівкою та іншими цінностями;
- **касові документи** - документи, за допомогою яких оформлюються операції з готівкою та банківськими металами;
- **ліміт залишку готівки в касі (ліміт каси)** - граничний розмір суми готівки, що може залишатися в касі в позаробочий час

Слайд 13

Касові операції банку

- видача готівки,
- приймання її та обмін не придатних до обігу банкнот (монет) на придатні до обігу банкноти (монети),
- банкнот на монети, монет на банкноти,
- банкнот (монет) одного номіналу на банкноти (монети) іншого номіналу,
- вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет),
- валютно-обмінні операції
- операції з банківськими металами.

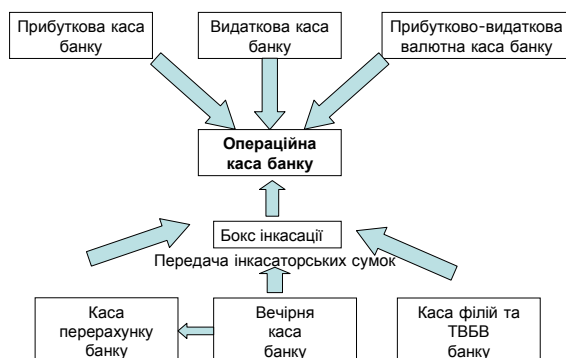
Слайд 14

Документи, за якими проводиться прийом готівки:

- Платежі від підприємств, організацій, установ – об'ява на внесення готівки.
- Внески фізичних осіб - об'ява на внесення готівки або прибутковий ордер.
- Внески на рахунки грошових фондів - об'ява на внесення готівки з підписом головного бухгалтера або начальника операційного відділу банку.
- Платежі від населення – повідомлення про внесення платежів.
- Інші надходження – прибутковий касовий ордер.

Слайд 15

Касові відділи банку

Слайд 16

Основні терміни

- **інкасація коштів** - збирання та доставка інкасаторами згідно з укладеними з клієнтами договорами валютних цінностей клієнтів до каси банківської установи та у зворотному напрямку.
- **Підкріплення** - поповнення запасів готівки у сховищах, операційних касах банків, банкоматах.
- **Бокс інкасації** - ізольоване від банку приміщення, що зачиняється із середини, обладнане засобами сигналізації та зв'язку і пристосоване для заїзду оперативних автомобілів для завантаження (розвантаження) цінностей, конструкція якого унеможливує зовнішнє спостереження за діями інкасаторів з цінностями

Слайд 17

Слайд 18

Послуги з інкасації

- **Збирання валютних цінностей** у касах підприємств, установ та організацій;
- **Доставка валютних цінностей** їх до кас банків або власних центральних кас підприємств, установ та організацій та у зворотному напрямку;
- **Вивезення надлишків та доставка підкріплень** готівки між територіальними управліннями НБУ та банківськими установами, між банківськими установами, їх філіями, відділеннями, до банкоматів і у зворотному напрямку.

Вимоги до зберігання готівки банками

- Банкноти (монети) мають бути розсортовані за номіналами, розмірами, зносом, з дефектами виробника.

Значно зношені банкноти:

- а) пошкоджені, розірвані, склеєні, з утраченими частинами
- б) склеєні з порушенням установлених вимог

Сумнівні банкноти:

- а) розірвані більше ніж на дві частини, площа кожної з яких менше ніж 55% початкової.
  - б) пошкоджені вогнем, хімікатами, ін., площа яких під час приймання та оброблення може стати меншою, ніж 55% початкової.
- Банки пакують окремо прийняті від правоохоронних органів банкноти, оброблені спеціальними хімічними реактивами.

Слайд 19

Документи, за якими здійснюються операції з готівкою:

- грошові чеки
- заява на переказ готівки
- прибутково-видатковий касовий ордер
- заява на видачу готівки
- прибутковий касовий ордер
- видатковий касовий ордер
- рахунки на сплату платежів
- документи, установлені відповідною платіжною системою для відправлення переказу готівки та отримання його в готівковій формі (cash-slip, заявка на грошовий переказ, ін.)

Слайд 20

Обмеження щодо використання готівки в розрахунках

- Гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства з іншим протягом 1 дня за одним або кількома платіжними документами встановлюється постановою НБУ.
- Платежі понад зазначену граничну суму проводяться **виключно в безготівковій формі**. Кількість підприємств, з якими здійснюються розрахунки, протягом 1 дня не обмежується
- Ці обмеження **розповсюджуються** на розрахунки за товари на виробничі потреби за рахунок коштів з корпоративних карток.

Слайд 21

Обмеження не розповсюджуються

- розрахунки підприємств з фізичними особами, бюджетами та державними цільовими фондами;
- добровільні пожертвування та благодійну допомогу;
- розрахунки підприємств за спожиту ними електроенергію;
- використання коштів, виданих на відрядження;
- розрахунки під час закупівлі сільськогосподарської продукції перелік товарів визначений Законом України "Про державну підтримку сільського господарства України"

Слайд 22

Порядок встановлення ліміту каси підприємства

Вид підприємства	Час інкасації	Розмір ліміту каси
З постійним грошовим виторгом	Щоденно наприкінці дня	У розмірах, необхідних для забезпечення роботи наступного дня 3 урахуванням середньоденного виторгу
	Щоденно наступного дня	
	1 раз на 3 дні	
	1 раз на 5 днів	
Без постійного виторгу	По мірі накопичення готівки	У межах середньоденного видатку готівки (окрім видачі заробітної плати, тощо)
Приватні підприємці, фермери		Не встановлюється

Слайд 23

Максимальні обсяги ліміту каси

- **для щоденної здачі виручки** - у розмірах, що потрібні для забезпечення роботи на початку робочого дня, але не більше розміру середньоденного надходження готівки до каси;
- **для здачі виручки раз на 5 днів** - у розмірах, що залежать від установлених строків здавання виручки та її суми, але не більше п'ятикратного розміру середньоденних надходжень готівки;
- **для підприємств без постійної виручки** - не більше розміру середньоденної видачі готівки.

Безготівкові розрахунки

Слайд 1

Принципи безготівкових розрахунків

- Проведення всіх розрахунків через установи банків.
- Платежі здійснюються при наявності коштів на рахунку платника або права в нього на кредит.
- Згода платника на списання коштів із його рахунку.

Слайд 2

В залежності від економічного характеру безготівкові розрахунки діляться на

- Розрахунки по товарних операціях – розрахунки між об'єднаннями і підприємствами за товарно-матеріальні цінності .
- Розрахунки по фінансових зобов'язаннях - платежі в бюджет, погашення банківських позичок, сплата відсотків за кредит, розрахунки по соціальному страхуванню та ін.

Слайд 3

Основні терміни

- **Безготівкові розрахунки** – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів.
- **Операційний день** - частина робочого дня банку, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкликання та здійснюється їх оброблення, передавання і виконання.
- **Операційний час** - частина операційного дня банку, протягом якої приймаються від клієнтів документи на переказ і документи на відкликання, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом цього самого робочого дня.
- **Платіжні інструменти** - засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника;

Слайд 4

Форми розрахунків

- **Платіжна вимога** - розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або отримувача до банку платника здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.
- **Платіжне доручення** - розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування отримувачу.
- **Платіжна вимога-доручення** - документ складається з 2 частин: - верхня - вимоги отримувача до платника про сплату визначеної суми коштів; - нижня - доручення платника банку про списання зі свого рахунку визначеної суми коштів та перерахування її отримувачу.
- **Розрахунковий чек** - розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів.

Слайд 5

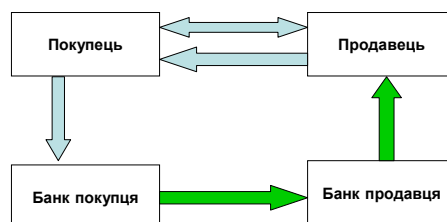
Слайд 6

Форми розрахунків

- **Вексель** - письмове боргове зобов'язання, складене в закріпленій законом формі, яке надає його власнику безумовне право вимагати по настанню кінця терміна його дії з особи, яка видала або акцептувала зобов'язання, сплати обговореної в ньому грошової суми.
- **Акредитив** - договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким він за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.
- **Інкасо** - здійснення банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою одержання платежу або передавання розрахункових та/чи супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах.

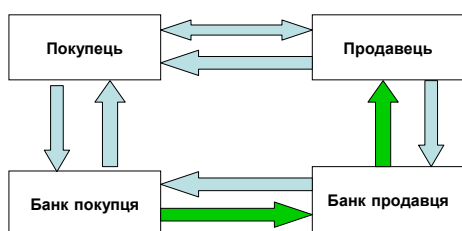
Розрахунки платіжним дорученням

Слайд 7

Слайд 8

Розрахунки платіжними вимогами

Види акцепту

Акцепт - згода на оплату або гарантування оплати документів.

- За сумою: повний та частковий.
- За предметом: товарів та документів.
- За формою: позитивний та негативний.
- За часом: попередній та наступний.

Пояснення до слайду 8

Позитивний акцепт передбачає, що платник по кожній платіжній вимозі у письмовій формі заявляє згоду на оплату або відмову від платежу. Якщо протягом визначеного терміна від платника не надходить письмовий акцепт, платіжна вимога повертається як не акцептована.

Негативний акцепт припускає, що платник у письмовій формі заявляє про відмову від оплати. У даному випадку незаявлення в обумовлений термін про відмову від оплати розцінюється як згода на оплату.

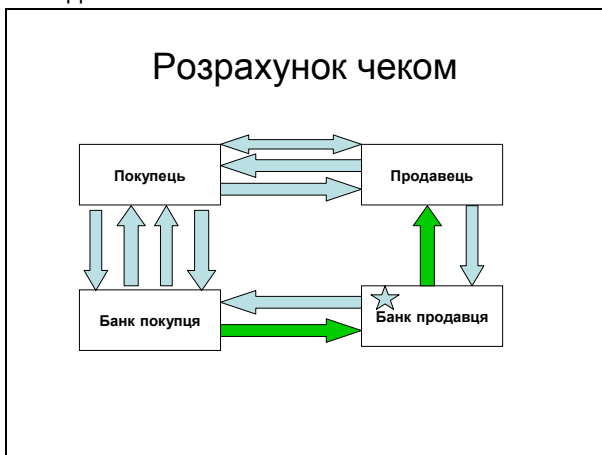
Негативний акцепт може бути попереднім і наступним. Попередній акцепт передбачає одержання згоди на оплату до списання грошей із рахунку платника, а наступний акцепт – негайну оплату вимог по мірі їх надходження в банк платника без попереднього акцепту. При цьому за платником зберігається право наступної відмови від акцепту платіжних вимог протягом трьох робочих днів після їх надходження в банк платника. При одержанні наступної відмови від акцепту банк відновлює на рахунку платника сплачені постачальнику суми в день надходження заяви про відмову від акцепту.

При попередньому акцепті відмова від оплати платіжної вимоги (відмова від акцепту) заявляється платником шляхом представлення в обслуговуючий його банк телеграми.

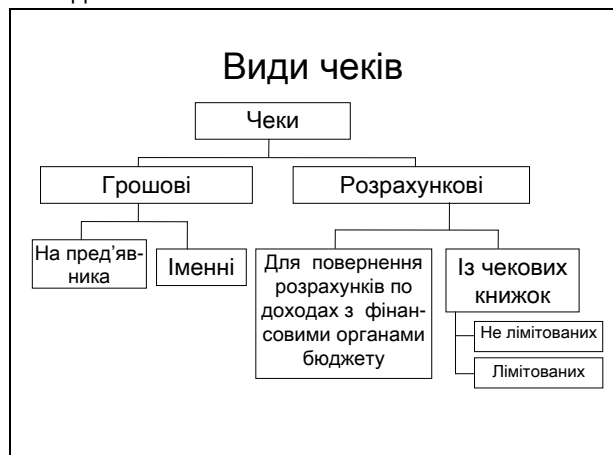
Наступна відмова від акцепту оформляється платником представленням заяви за установленною формою. Якщо мотивом відмови від акцепту стало порушення умов договору, у заяві повинно бути посилання на відповідний пункт договору, порушений постачальником, із вказівкою характеру порушення, що дає право на відмову від акцепту. У свою чергу банк, при прийомі відмови від акцепту, перевіряє відповідність мотивів відмови чинним правилам. Якщо відмова не мотивована, або зазначений платником мотив не може бути причиною відмови від акцепту по чинних правилах, а також у випадках, коли немає посилання на пункт договору, банк визнає відмову необґрунтованою і не приймає відмови від акцепту.

Банк постачальника, при одержанні повідомлень про відмову платника від акцепту через безтоварність рахунку, зобов'язаний не рідше одного разу в півріччя перевіряти на місці у постачальника товарність платіжних вимог, що здаються на інкасо. При встановленні безтоварних платіжних вимог приймаються встановлені чинними правилами заходи.

Слайд 9

Слайд 10

Пояснення до слайду 10

Грошовий чек застосовується для одержання в банку власником чека готівки. Наприклад, для виплати заробітної плати, премій, стипендій, коштів на господарсько-операційні витрати і т.д. Грошові чеки можуть бути іменні і на пред'явника.

Рахунковий чек - письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) своєму банку про перерахування визначеної суми грошей із його рахунку на рахунок одержувача коштів (чекоутримувача).

У практиці чекового обігу існує два види чекових книжок: лімітовані і нелімітовані. Чеки з лімітованих і нелімітованих чекових книжок застосовуються при розрахунках за поставлені товари і надані послуги. В даний час в Україні використовуються тільки лімітовані чекові книжки.

Чекові книжки (рахункові чеки) виготовляються на спеціальному папері на банкнотній фабриці НБУ за зразком, затвердженому НБУ. Чекові книжки брошуруються по 10, 20 і 25 листів. З дозволу НБУ, чекові книжки можуть виготовлятися комерційними банка-

ми самостійно з дотриманням всіх обов'язкових умов і мати фірмовий знак банку. Вони є бланками суворої звітності. Термін дії чекової книжки - один рік.

Чек із чекової книжки подається в банк чекоутримувача протягом десятих календарних днів без урахування дня виписки чека.

Чек приймається чекоутримувачем у якості оплати безпосередньо від чекодавця, на ім'я якого виписаний документ, що підтверджує одержання їм товарів, виконаних робіт і наданих послуг.

Для одержання чекової книжки підприємство подає в банк-емітент один примірник заяви з підписами уповноважених осіб і пресою.

У разі потреби можлива одночасна видача підприємству по одній заяві декількох чекових книжок з вказівкою загальної суми ліміту за рахунок депонованих чекодавцем коштів.

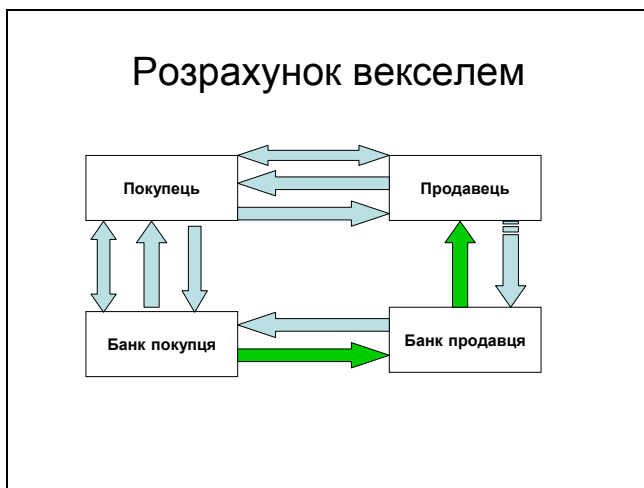
Гарантована оплата чеків забезпечується депонуванням коштів платника в банку-емітенті. З цією метою, разом із заявою на видачу чекової книжки в банк подається платіжне доручення на перерахування коштів із поточного рахунка підприємства на спеціальний чековий рахунок (депонування коштів). Схема документообігу при чековій формі розрахунку подана на рис. 2.6. Чеки з чекової книжки виписуються в момент оплати і видаються чекодавцем за отримані їм товари і надані йому послуги. Передплатуючи чек, чекодавець переносить залишок ліміту з корінця попереднього чека на корінець виписаного чека і визначає новий залишок ліміту.

Чекоутримувач здає в банк чеки разом із трьома примірниками реєстрів, якщо рахунки чекодавця і чекоутримувача ведуться в одній установі банку, або в чотирьох примірниках – на кожну установу банку окремо, - якщо рахунки чекодавця і чекоутримувача ведуться в різних установах банку. Для здійснення розрахунків чеками між клієнтами різноманітних банків, банк чекоутримувача зобов'язаний прийняти чек із реєстром і разом із другим і третім примірниками реєстру інкасувати чек спецзв'язком у банк емітент. У цьому випадку кошти на рахунок чекоутримувача зараховуються тільки після одержання їх із банка-емітента. Умови інкасації чеків повинні бути визначені в договорі на розрахунково-касове обслуговування. Останній примірник реєстру повертається чекоутримувачу з відміткою про оплату, якщо клієнти обслуговуються в одній установі банку або з відміткою про інкасування, якщо клієнти обслуговуються в різних банках. Якщо чеки не оплачуються в зв'язку з відсутністю коштів на спеціальному чековому рахунку, вони повертаються чекоутримувачу через його банк із повідомленням про причини несплати чека. Кошти, що надійшли по чеку, банк зараховує на поточний рахунок чекоутримувача. Якщо протягом десятих календарних днів від дати інкасації чека кошти не надходять, банк спрямовує запит у банк-емітент, який не пізніше наступного робочого дня повинний дати відповідь банку чекоутримувача. При відсутності відповіді після двадцятих днів від дати інкасації чека, заборгованість по чеку визнається безнадійною до одержання.

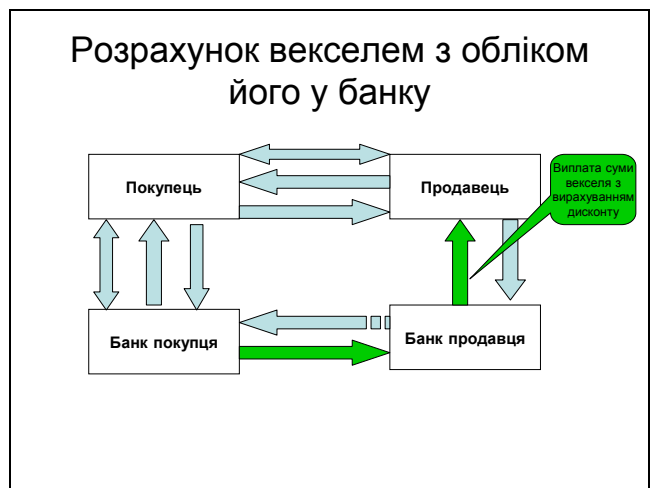
У випадку припинення підприємством подальших розрахунків чеками невикористаний ліміт по чековій книжці зараховується на той рахунок, із якого раніше депонувалися кошти. Якщо при повному використанні чеків ліміт чекової книжки не використаний, чекодавцю може бути видана нова чекова книжка на суму невикористаного ліміту. При цьому відлік терміна дії нової чекової книжки починається з дня її видачі.

Нелімітована чекова книжка, як було сказано раніше, в Україні в даний час не використовується. Вона представляє собою зброшуровані у виді книжки рахункові чеки, оплату яких банк гарантує без обмеження граничної суми (ліміту). Гарантія платежу по таких чеках забезпечується не за рахунок попереднього депонування коштів у банку, а за рахунок банківського кредиту. Нелімітовані чекові книжки можуть видаватися в межах планового розміру кредиту підприємствам, що кредитуються по спеціальних позикових рахунках, по їхній заяві з вказівкою номера спеціального позикового рахунку, із якого будуть оплачуватися чеки. Термін дії нелімітованих чекових книжок, як правило, один рік із дня їх видачі. У випадку застосування до підприємств установою банку санкцій або оголошення їх неплатоспроможними, покупець припиняє виписку чеків із нелімітованої книжки і негайно повертає її банку. Юридичним особам забороняється обмінювати розрахунковий чек на готівку або одержувати решту в готівковій формі.

Слайд 11

Слайд 12

Слайд 13

- ### Види векселів
- За емітентом: казначейські та приватні (комерційні та банківські).
  - За угодами, що обслуговуються:
    - фінансові (банківські, дружні, бронзові);
    - товарні (прості та переказні).
  - За умовами оплати:
    - іменні (по пред'явленню, у такий-то час від пред'явлення);
    - на пред'явника (у такий-то час від складання, у визначений день).
  - За терміном оплати: довгостроковий та короткостроковий.
  - За місцем виписку: місцевий, іногородній, іноземний.

Слайд 14

Форфейтингова операція

Підприємство уклало контракт на суму 10 000 грн. з оплатою чотирма векселями з погашенням по півріччях. Банк погодився врахувати векселі тільки за умови оформлення форфейтингової угоди. Ставка по форфейтинговому кредиту – 12% річних. Облікова ставка банку – 11% річних.

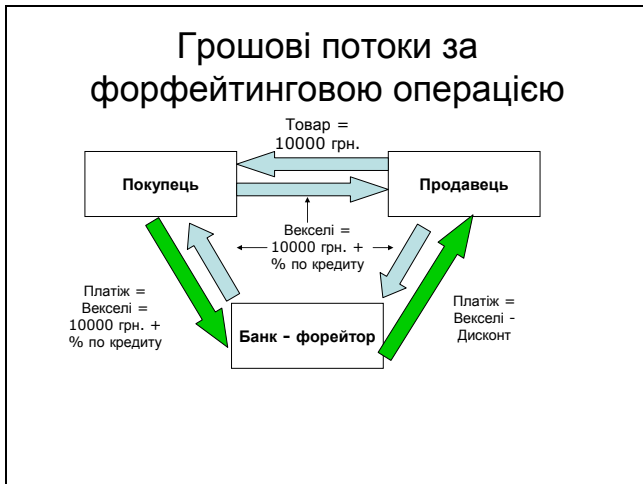
Визначити:

- суму портфелю векселів, які будуть передані продавцю товару;
- суму дисконту по векселях та суму, яку отримає продавець товару при обліку векселів в банку;
- суму контракту, яка забезпечує беззбитковість угоди для продавця.

Розрахунок провести для двох варіантів нарахування процентної ставки по кредитах:

- а) на залишок боргу,
- б) на всю суму боргу.

Слайд 15

Слайд 16

Розрахунок варіанту А

N	Залишок боргу	Сума боргу	Проценти по кредиту	Сума векселя	Дисконт	Сума продавця
1	10 000	2 500	600	3 100	170,50	2 929,50
2	7 500	2 500	450	2 950	324,50	2 625,50
3	5 000	2 500	300	2 800	462,00	2 338,00
4	2 500	2 500	150	2 650	583,00	2 067,00
Всього	-	10 000	1 500	11 500	1 540	9 960

Слайд 17

Розрахунок варіанту Б

N	Сума боргу	Проценти по кредиту	Сума векселя	Дисконт	Сума продавця
1	2 500	150	2 650	145,75	2 504,25
2	2 500	300	2 800	308,00	2 492,00
3	2 500	450	2 950	486,75	2 463,25
4	2 500	600	3 100	682,00	2 418,00
Всього	10 000	1500	11 500	1 622,50	9 877,50

Слайд 18

Розрахунок беззбиткової суми контракту

- Коефіцієнт трансформації контракту за форфейтинговою угодою:

$$K = S_k / S_{пр}$$
- S_k – початкова сума контракту, грн.
- $S_{пр}$ – сума, яку отримує продавець товару за форфейтинговою угодою, грн.
- Беззбиткова сума контракту за форфейтинговою угодою:

$$S_{без} = S_k * K$$

Пояснення до слайдів 11-18

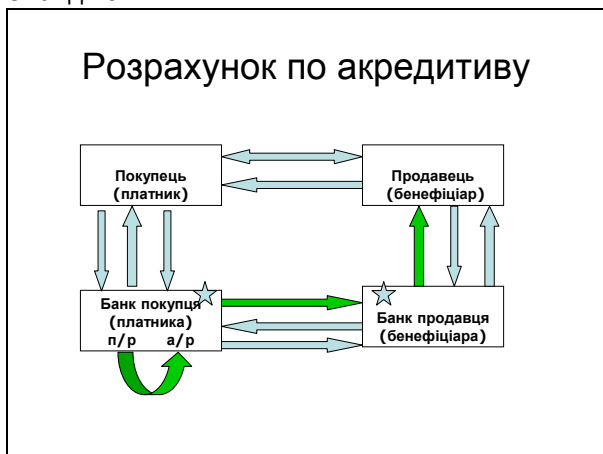
Основні терміни вексельного обігу

- Аваль** - вексельне поручительство, за яким особа (аваліст), яка його здійснює, бере на себе відповідальність перед власником векселя за виконання векселедавцем, акцептантом або індосантом зобов'язань щодо оплати цього векселя. Аваль виражається словами "вважати за аваль" або будь-яким іншим рівнозначним формулюванням, оформляється на векселі або на алонжі, підписується авалістом.
- Алонж** - аркуш паперу, що додається до векселя для додаткових індосаментів (передатних записів), якщо на зворотному боці векселя вони не вміщуються. Перший передатний запис на алонжі робиться впоперек з'єднання векселя і додаткового аркуша, тобто таким чином, щоб він починався на векселі й закінчувався на алонжі. На алонжі можна також оформляти аваль.
- Вексель доміцільований** - вексель, у якому зазначене місце оплати не збігається з місцем проживання векселедержателя.

4. Вексель іногородній - вексель, який підлягає оплаті в іншому населеному пункті ніж місцезнаходження векселедержателя.
5. Вексель місцевий - вексель, який підлягає оплаті в місцезнаходженні векселедержателя.
6. Вексель опротестований - вексель, щодо якого векселедержатель нотаріально за-свідчив відмову боржника від оплати або акцепту цього векселя.
7. Вексель переказний - вексель, який містить письмовий наказ однієї особи (юридичної або фізичної) іншій особі сплатити у зазначений строк визначену суму грошей третій особі.
8. Вексель простий - вексель, який містить зобов'язання векседавця сплатити у зазначений строк визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).
9. Облік векселя - придбання банком векселя до настання строку платежу за ним у векселедержателя за грошові кошти з дисконтом.
10. Врахування векселя безоборотне - різновид врахування, за якого пред'явник векселя вибуває з числа зобов'язаних за векселем осіб, що здійснюється шляхом вчинення пред'явником у тексті індосаменту безоборотного застереження (здійснення безоборотного індосаменту) або шляхом передавання банку векселя пред'явником без вчинення індосаменту, якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника.
11. Врахування векселя з реверсом - різновид врахування, за якого пред'явник векселя дає банку позавексельне зобов'язання викупити враховані векселі до настання строку їх оплати та/або в разі настання/ненастання певних обставин. Із технічного боку врахування векселів з реверсом подібне до кредиту, забезпеченого векселями, і є операцією репо з відкладальними та/або скасувальними умовами.
12. Дисконт - винагорода, що беруть банки під час врахування векселів та купівлі векселів у векселедержателів до закінчення терміну їх сплати.
13. Доміциляція векселя - призначення за векселем особливого місця платежу, що відрізняється від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем, шляхом проставлення доміциляційної формули. Під час складання векселя векседавець може зазначити не лише особливе місце платежу, а й особу, яка оплатить вексель у місці доміциляції.
14. Індосамент, передатний напис, жиро - особливий (спеціальний) передатний запис на звороті векселя або на додатковому аркуші (алонжі), що засвідчує перехід права за цим документом до іншої особи.
15. Індосамент векселя безоборотний - форма індосаменту, за якої індосант перед своїм підписом робить напис: "без обороту на мене" або інше рівнозначне застереження.
16. Індосамент векселя бланковий - форма передавання векселя, за якої юридична або фізична особа, яка передає вексель, ставить підпис без зазначення особи, яка стає власником векселя. Бланковий індосамент стає передатним індосаментом, виконаним на ім'я визначеної особи завдяки такому запису над індосаментом: "заплатити за наказом такої-то особи" або здійсненню іншого рівнозначного напису

17. Індосамент векселя, виконаний на ім'я визначеної особи (іменний індосамент) - форма індосаменту, за якої індосант, який передає вексель, зазначає перед своїм підписом юридичну або фізичну особу, якій належатимуть усі права за векселем та застереження "не наказу".
18. Індосамент векселя заставний - форма індосаменту, за якої забороняється подальше передавання векселя, що видається під заставу.
19. Інкасування (інкасо) векселя - здійснення банком за дорученням векселедержателя операції з векселем з метою одержання платежу.
20. Платник (трасат) - юридична або фізична особа (боржник, платник), яка зобов'язана(ий) сплатити за переказним векселем (траттою).
21. Погашення векселя - здійснення платежу за векселем векселедавцем (платником).
22. Порто - сума для відшкодування поштово-телеграфних видатків банку за пересилання векселя, яка стягується з векселедавця за векселем з платежем не за місцем його врахування.
23. Трасант - векселедавець переказного векселя.
24. Цесія - поступка вимоги або передавання вимоги в зобов'язанні іншій особі.

Слайд 19

Слайд 21

Слайд 20

Основні терміни

- **Заявник акредитива** - платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитива.
- **Бенефіціар** - особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.
- **Авізуючий банк** - банк, який за дорученням банку-емітента авізує акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату.
- **Обслуговуючий банк** - банк, у якому відкрито рахунок учаснику безготівкових розрахунків та/або який здійснює для нього на договірних умовах будь-яку з операцій чи послуг, передбачених Законом України "Про банки і банківську діяльність".
- **Виконуючий банк** - банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, також може бути авізуючим банком.

Слайд 22

У бланку на відкриття акредитива платник зобов'язаний вказувати:

- номер договору, по якому відкривається акредитив;
- термін дії акредитива (число і місяць закриття акредитива в банку постачальника);
- найменування постачальника;
- найменування документів, проти яких здійснюється платіж;
- порядок оплати реєстрів рахунків (з акцептом уповноваженого платника або без акцепту);
- загальне найменування товарів і послуг;
- суму та валюту акредитива.

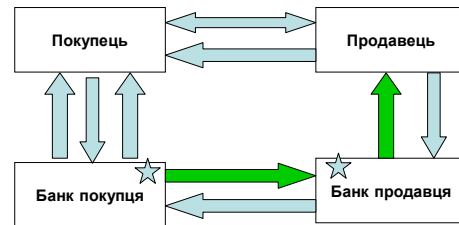
Додаткові умови акредитива:

- засіб транспортування вантажів;
- заборона часткових виплат по акредитиву;
- відвантаження товарів у визначених пунктах призначення;
- надання документів, що засвідчують якість продукції;
- надання банку постачальника акта, що засвідчує часткову готовність продукції, для відправлення покупцю;
- комплектне постачання машин, устаткування і приладів.

Види та форми акредитивів

- За ступенем забезпечення: відзивні, безвідзивні.
- Безвідзивний акредитив: непідтверджений, підтверджений.
- За шляхом використання:
  - акредитив із платежем по пред'явленні;
  - акредитив з акцептом тратт бенефіціара;
  - акредитив із розстрочкою платежу;
  - акредитив із червоною обмовкою;
  - револьверний акредитив;
  - акредитив з неоголошеною тратт бенефіціара;
  - акредитив «стенд бай» (резервний акредитив);
  - трансферабельний (переказний) акредитив;
  - акредитив «back-to-back»;
  - переуступка виручки по акредитиву (цесія).

Розрахунок по інкасо

Пояснення до слайду 23.

Відзивний акредитив у будь-який час може бути змінений або анульований банком-емітентом, у більшості випадків за вказівкою наказодателя акредитива без попереднього повідомлення бенефіціару. Тобто акредитив даної форми не передбачає ніякого правового платіжного зобов'язання банку і не надає бенефіціару достатнього забезпечення. Відзивний акредитив ніколи не підтверджується банком-кореспондентом і може застосовуватися лише в ділових відносинах між партнерами, відомими друг для друга як довіри, що заслуговують. В даний час такий акредитив використовується вкрай рідко.

Безвідзивний акредитив дає бенефіціару більш високий ступінь впевненості в тому, що його поставка або послуги будуть оплачені, як тільки він виконає умови акредитива. Безвідзивний акредитив являє собою тверде зобов'язання платежу банку-емітента. Для зміни або анулювання умов безвідзивного акредитива потрібна згода як бенефіціара, так і відповідальних банків.

Безвідзивний акредитив може бути непідтвердженим і підтвердженим.

При відзивному непідтвердженому акредитиві банк кореспондент лише авізує бенефіціару відкриття акредитива і не приймає ніякого власного зобов'язання платежу. Такий акредитив доцільний лише в тому випадку, якщо банк-кореспондент має позитивний досвід співробітництва з банком-емітентом, а також у країні банка-емітента політична й економічна ситуація достатньо стабільна.

Безвідзивний підтверджений акредитив характеризується тим, що банк-емітент підтверджує бенефіціару акредитив, тобто зобов'язується здійснити платіж по документах, які відповідають акредитиву і подані у встановлений термін. У цьому випадку бенефіціар, поряд із зобов'язанням банку, який відкрив акредитив, має юридично рівноцінне і самостійне зобов'язання банка-кореспондента здійснити платіж, що значно підвищує ступінь забезпечення. Оскільки в більшості випадків такий акредитив підтверджується банком у країні експортера, політичний ризик і ризик переказу коштів виключається.

У залежності від засобу використання акредитиви мають такі конструкції: акредитив із платежем по пред'явленні; акредитив, що передбачає акцепт тратт бенефіціара; акредитив із розстрочкою платежу; акредитив із червоною обмовкою; револьверний акреди-

тив; акредитив, що передбачає неогоціацію тратт бенефіціара; акредитив «стенд бай» (резервний акредитив); переказний акредитив. Крім того, використовуються такі конструкції акредитива, як акредитив «back-to-back» і переуступка виручки по акредитиву (цесія).

Акредитив із платежем по пред'явленні припускає, що розрахунки з бенефіціаром здійснюються безпосередньо після надання вказаних документів, якщо дотримані умови акредитива.

При акредитиві, що передбачає акцепт тратт бенефіціара (рамбурсному акредитиві), бенефіціар може вимагати, щоб після виконання умов по акредитиву тратта, що він виставив на покупця, була повернута йому банком-емітентом або банком-кореспондентом та забезпечена акцептом. Замість платежу відбувається акцепт тратти, що бенефіціар може передати своєму банку або для платежу в день настання терміна, або для обліку. Це дозволяє надати імпортеру відстрочку платежу.

Акредитив із розстрочкою платежу відрізняється тим, що бенефіціар одержує платіж не при подачі документів, а в більш пізній термін, передбачений в акредитиві. Такий акредитив близький до попереднього, проте з тією відмінністю, що в попередньому випадку бенефіціар має можливість здійснити облік тратти банком, а в другому тратта відсутня.

Акредитив із “червоною обмовкою” (акредитив з авансом) відрізняється тим, що продавець може вимагати від банка-кореспондента аванс на обговорену суму під письмове зобов'язання бенефіціара надати в термін відвантажувальні документи. Виплата авансу здійснюється за рахунок банка-кореспондента, але під відповідальність банку, що відкрив акредитив.

Револьверний акредитив полягає в тому, що покупець дає розпорядження поставляти замовлений товар визначеними партіями через визначені проміжки часу (договір про постачання партіями). Відповідно до цього графіку і здійснюються платежі по револьверному акредитиву, що покриває вартість часткових поставок. При використанні першої суми, автоматично набирає сили наступний частковий платіж і т.д. Револьверний акредитив може бути кумулятивний і некумулятивний. Кумулятивний означає, що суми невикористаних або не цілком використаних часток можуть бути додані до часток, що залишаються. Некумулятивний акредитив припускає, що термін використання своєчасно не затребуваних сум минає.

Акредитив із неогоціацією (купівлею-продажем) тратт бенефіціара (комерційний акредитив) являє собою товарний акредитив, виставлений банком-емітентом у його національній валюті й адресований безпосередньо бенефіціару акредитива. Доставка адресату відбувається, в основному за посередництвом банка-кореспондента. У кредитному листі банк-емітент дає бенефіціару повноваження виставити вексель на нього, на іншого трасата, зазначеного в акредитиві, або на утримувача акредитива. Цей вексель може бути пред'явлений бенефіціаром разом з оригіналом кредитного листа і документами, що вказуються в ньому, для неогоціації банку. За умови, що банк предстаить правильні документи, банк-емітент гарантує оплату векселя. Найбільш частий варіант комерційного акредитива припускає неогоціацію в будь-якому банку.

За допомогою акредитива "stand-by" (резервного акредитива) можуть бути гарантовані такі платежі і послуги:

- виплата по векселях, що підлягають оплаті по пред'явленні;
- погашення банківських кредитів;
- оплата товарних поставок;
- постачання товарів за договором;
- виконання договорів підряду на виконання робіт або надання послуг.

Акредитив "stand-by" є інструментом, подібним із гарантіями, що у силу свого документарного характеру підпорядковуються Уніфікованим правилам документарних акредитивів. Якщо гарантоване платіжне зобов'язання не виконане, бенефіціар спонукає банк виконати його, представивши разом із копіями відвантажувальних документів, що відповідають акредитиву, заяву про те, що наказодатель акредитива не виконав свої зобов'язання.

Переказний акредитив дозволяє торговому посереднику передати своє право на одержання коштів по акредитиву клієнта іншому постачальнику і тим самим дозволяє йому оформляти угоди з обмеженим використанням власних коштів. При цьому торговому посереднику його покупець виставляє безвідзивний акредитив. Останній повинний бути трансферабельний. Після одержання торговим посередником від банку повідомлення про відкриття на його користь акредитива, він може доручити останньому перевести акредитив на свого постачальника (другого бенефіціара). При цьому банк зобов'язаний перевести акредитив тільки в межах і в порядку, на які бенефіціар дав свою згоду. Витрати по переказу акредитива, як правило, відносяться за рахунок посередника. Після того, як постачальник відвантажив товар і представив документи, він одержує від банку, який авізує або підтверджує, договірний платіж. Документи направляються в банк, що переказує, який після цього дебетує торгового посередника. Останній передає свій рахунок-фактуру, виставлений на покупця, що переказує банку й в обмін на це одержує рахунок свого постачальника. Сума рахунку посередника, яка вища на торгову маржу, ніж сума рахунку постачальника, записується в кредит торговому посереднику. На закінчення, рахунок-фактура торгового посередника разом з іншими документами направляється банку-емітенту.

У випадку, якщо торговий посередник хоче перевести свою вимогу по акредитиві постачальнику, у його розпорядженні є дві можливості: акредитив "back-to-back" (компенсаційний) і переуступка виручки по акредитиву (цесія).

При виконанні розрахунків із використанням акредитива "back-to-back", банк посередника відкриває зустрічний акредитив на користь постачальника й обмовляє за собою право бути місцем платежу по новому акредитиву. Банк також потребує гарантій безперешкодного обміну рахунками-фактурами, оскільки основний акредитив, відкритий на користь посередника, неможливо використовувати з виставленим постачальником рахунком із зустрічного акредитива.

Якщо промислові підприємства поступаються частиною виручки по акредитиву субпостачальникам матеріалів, деталей і т.д., ця операція оформляється з використанням цесії (переуступка виручки по акредитиві). На відміну від переказного акредитива, подачу документів здійснює бенефіціар. Цесія дає лише умовне забезпечення: виплата ві-

дбувається лише після здійснення платежу по акредитиву, а цесіонер не має ніякої гарантії, що бенефіціар по акредитиву в термін представить документи, що відповідають умовам акредитива.

Слайд 25

Види інкасо	
Вид	Зміст операції
Чисте інкасо	Передача на інкасо тільки фінансових документів (векселів, чеків і т.д.) без додатка комерційних документів.
Документарне інкасо	Передача фінансових і комерційних разом (рахунків, транспортних, товаророзпоряджувальних і інших документів)
Документи проти акцепту	Імпортёр виступає як акцептант тратти, а експортёр - у якості особи, що виставила тратту.
Документи проти платежу	Імпортёр одержує документи тільки після оплати контракту (стає власником товару)
Зовнішнє	Банк зобов'язується стягнути платіж по чеку, тратті, банківському чеку або простому векселю з особи, що знаходиться за кордоном
Внутрішнє	Банк допомагає закордонному банку в одержанні платежу по чеку, тратті, банківському чеку або по простому векселі від резидента.

Слайд 26

Платіжна система

платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів.

- **Внутрішньодержавна платіжна система** - система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.
- **Міжнародна платіжна система** - система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу.

Слайд 27

Платіжна система - терміни

- **Учасник платіжної системи** - юридична або фізична особа - суб'єкт відносин, що виникають при проведенні переказу коштів, ініційованого за допомогою платіжного інструмента цієї платіжної системи.
- **Член платіжної системи** - юридична особа, що на підставі права (отриманої ліцензії, укладеного договору, ін.) надає послуги учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи та за законодавством має право надавати такі послуги в межах України.

Слайд 28

Платіжна система - терміни

- **Кліринг** - механізм, що включає збирання, сортування, реконсиліацію та проведення взаємозаліку зустрічних вимог учасників платіжної системи, а також обчислення за кожним із них сумарного сальдо за визначений період часу між загальними обсягами вимог та зобов'язань;
- **Клірингова вимога** - документ на переказ, сформований кліринговою установою за результатами клірингу, на підставі якого, шляхом списання/зарахування коштів на рахунки членів платіжної системи, відкритих у розрахунковому банку цієї платіжної системи, проводяться взаєморозрахунки між ними;
- **Клірингова установа** - юридична особа, що за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги.
- **Реконсиліація** - процедура контролю, яка полягає в ідентифікації та перевірці виконання кожного переказу за допомогою щонайменше трьох показників, визначених платіжною системою;
- **Розрахунковий банк** - уповноважений платіжною організацією відповідної платіжної системи банк, що відкриває рахунки членам платіжної системи та бере участь у проведенні взаєморозрахунків між ними

Слайд 29

Платіжна картка

спеціальний платіжний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініційовання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою:

- оплати вартості товарів і послуг,
- перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб,
- отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банкомати,
- здійснення інших операцій, передбачених договором.

Слайд 30

Найбільш розповсюджені платіжні системи

- Visa International
- Europay International
- American Express
- STB-card

Слайд 31

Слайд 32

Типи платіжних карток

- **Особиста картка** - платіжна картка, емітована на ім'я клієнта - фізичної особи, що не є суб'єктом господарювання.
- **Корпоративна платіжна картка** - платіжна картка, яка дає змогу її держателю здійснювати операції за картрахунком юридичної особи або фізичної особи-підприємця.
- **Наперед оплачена платіжна картка** - платіжна картка, яка надає право держателю виконувати операції в межах попередньо внесених коштів, що обліковуються на консолідованому картрахунку банку.
- **Одноемітентна платіжна система** - платіжна система одного банку, який одночасно виконує функції платіжної організації, емітента та еквайра.

Пластикові картки: основні терміни

- **Спеціальний картковий рахунок (СКР)** - поточний рахунок, на якому обліковуються операції за платіжними картками, а також інші операції, передбачені законодавством.
- **Страховий фонд** - фонд, призначений для погашення платіжною організацією або розрахунковим банком заборгованості члена платіжної системи в разі його неплатоспроможності.
- **Консолідований картковий рахунок** - рахунок, що відкривається емітентом для обліку коштів за емітованими ним наперед оплаченими платіжними картками. Дебетовий залишок за консолідованим картрахунком не допускається.
- **Стоп-лист** - список платіжних карток (номерів платіжних карток), за якими заборонено проведення операцій. Залежно від правил платіжної системи стоп-лист може бути електронним та паперовим

Слайд 33

Еквайринг – основні терміни

- **Еквайринг** - діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням спеціальних платіжних засобів
- **Імпринтер** - пристрій, призначений для перенесення рельєфних реквізитів платіжної картки на сліп.
- **Авторизація** - процедура отримання дозволу на проведення операції із застосуванням платіжної картки.
- **Сліп** - паперовий документ, який підтверджує здійснення операції з використанням платіжної картки й містить набір даних щодо цієї операції та реквізити платіжної картки.
- **Платіжний термінал** - електронний пристрій, призначений для ініціювання переказу з рахунка, у тому числі видачі готівки, отримання довідкової інформації і друкування документа за операцією із застосуванням спеціального платіжного засобу.

Слайд 34

Типи пластикових карт, що емітуються Visa Int. та Europay Int.

Visa Int.	Europay Int.
Visa Internet	
Visa Electron	Cirrus-maestro
Visa Classic	EC/MC Standard
Visa Business	EC/MC Corporate
Visa Gold	EC/MC Gold
Visa Platinum	EC/MC Platinum
Visa Infinity	-

Вибір форми і видів розрахунків

Форма і вид розрахунків, обрані підприємством, дуже впливають на ефективність використання його фінансових ресурсів, тому що впливають на розмір дебіторської і кредиторської заборгованості, розмір втрат у результаті збільшення або зниження суми безнадійних боргів, а також на коло ділових партнерів підприємства.

Зокрема: рентабельність підприємства формується під впливом отриманого прибутку (П) і розміру активів (А), що дозволили одержати цей прибуток:

$$R = \frac{\Pi}{A} = \frac{B_{\text{реал}} - S}{DZ + A_{\text{зал}}} = \frac{B_{\text{реал}} - S}{DZ + A_i + A_n + A_{\text{ін}}}$$

У свою чергу прибуток залежить від виручки ($B_{\text{реал}}$) і витрат на виробництво (придбання) і реалізацію продукції (S), а активи (А) складаються з імобілізованих активів (A_i), нормованих оборотних коштів (A_n) і ненормованих оборотних коштів, у які крім дебіторської заборгованості (DZ) входять кошти на розрахункових, валютних і інших рахунках, кошти в касі, інші кошти ($A_{\text{ост}} - DZ = A_{\text{ін}}$). Зниження сум дебіторської заборгованості, коштів на рахунках, у касі й інших ненормованих оборотних коштів в даний час значно перевищу-

ють їх припустимі значення і можуть бути скорочені шляхом вибору найбільше раціональних форм і видів розрахунків.

Як приклад приведемо схеми розрахунків для найбільше дорогих операцій: акредитивної форми розрахунків і документарного інкасо.

При використанні експортного непідтвердженого акредитива витрати підприємства складуть:

$$S_{ena} = (A + Z + \Pi_{\partial} + B_{\partial}) \frac{S}{100} + \Pi_{\Pi} * N + B_{\Pi} * k$$

де S_{ena} - вартість відкриття експортного непідтвердженого акредитива; A - вартість авізування; Z - вартість внесення змін; Π_{∂} - вартість перевірки документів по акредитиву; B_{∂} - вартість відправлення документів по акредитиву; S - сума акредитива; Π_{Π} - вартість пересилки документів; N - кількість пересилок; B_{Π} - вартість відправлення повідомлень; k - кількість повідомлень. Розміри A , Z , Π_{∂} , B_{∂} визначені, як відсоток (частка) від суми угоди.

Вартість експортного підтвердженого акредитива може бути виражена формулою:

$$S_{ena} = (S_n + A + Z + \Pi_{\partial} + B_{\partial}) \frac{S}{100} + \Pi_{\Pi} * N + B_{\Pi} * k$$

де S_{ena} - вартість відкриття експортного підтвердженого акредитива; S_n - вартість підтвердження (відсоток від суми угоди).

У випадку використання імпортного непідтвердженого акредитива витрати підприємства визначаються такою формулою :

$$S_{ina} = (S_o + Z + \Pi_{\partial}) \frac{S}{100} + B_{\Pi} * k + Z * j$$

де S_{ina} - вартість відкриття імпортного непідтвердженого акредитива; S_o - вартість оформлення; Z - вартість запитів по акредитивній угоді; j - кількість запитів, що посилаються.

Витрати підприємства при використанні імпортного підтвердженого акредитива розраховуються так:

$$S_{ina} = (S_o + S_n + Z + \Pi_{\partial}) \frac{S}{100} + B_{\Pi} * k + Z * j$$

Зокрема, вартість чистого інкасо може бути виражена такою формулою:

$$S_{чи} = T_o \frac{S}{100} + B_{III} * N + B_{ДІ} * k$$

де $S_{чи}$ - вартість чистого інкасо; T_o - тариф оформлення інкасо; S - сума інкасо; B_{III} - вартість відправлення повідомлень по інкасо; N - кількість повідомлень; $B_{ДІ}$ - вартість відправлення документів по інкасо; k - кількість відправлень.

При використанні експортного документарного інкасо витрати клієнта можуть бути визначені по такій формулі:

$$S_{e\partial} = T_o \frac{S}{100} + S_3 * M + B_{III} * N + B_{ДІ} * k$$

де $S_{e\partial}$ - вартість експортного документарного інкасо; S_3 - вартість змін; M - кількість змін.

Імпортне документарне інкасо характеризується такою вартістю:

$$S_{id} = C_{\text{вд}} \frac{S}{100} + S_3 * M + B_{III} * N$$

де S_{id} - вартість імпортного документарного інкасо; $C_{\text{вд}}$ - тариф видачі документів (проти / без платежу).

Визначивши суми витрат при використанні різноманітних засобів розрахунків їх варто ранжирувати і зіставити з ризиком угоди, що обслуговується. Такий підхід дозволить оптимізувати витрати на проведення розрахунків.

Тема 4. Операції банку в іноземній валюті

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- сутність розрахунково-касового обслуговування юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті;
- порядок відкриття та обслуговування поточних рахунків в іноземній валюті;
- порядок проведення операції з іноземною валютою.

вміти:

- розрахувати платежі, необхідні для здійснення операцій купівлі іноземної валюти на МВРУ;
- розрахувати платежі, необхідні для здійснення операцій продажу іноземної валюти на МВРУ;
- розрахувати доходи та витрати за неторговими операціями комерційного банку.

Питання до розгляду:

1. Порядок відкриття рахунків в іноземній валюті.
2. порядок проведення розрахункових операції в іноземній валюті.
3. Операції з іноземною валютою (торгові та неторгові).
4. Оцінка ефективності операцій з іноземною валютою.

Базові положення

Слайд 1

Поточний рахунок в іноземній валюті

Відкривається суб'єкту господарювання для:

- зберігання грошей і проведення розрахунків в безготівковій та готівковій формі,
- здійснення поточних операцій,
- здійснення інвестицій за кордон,
- розрахунків за купівлю-продаж облігацій зовнішньої державної позики України,
- зарахування, використання і погашення кредитів (позик, фінансової допомоги) в іноземній валюті,
- надходження іноземних інвестицій в Україну;
- проведення операцій, передбачених генеральною ліцензією Національного банку на здійснення валютних операцій.

Слайд 3

Слайд 2

Валютні рахунки відкриваються:

- Підприємствам – власникам поточного рахунку в національній валюті.
- Відокремленим підрозділам підприємства при згоді головного підприємства.

★ При цьому виручка в іноземній валюті, зарахована на валютний рахунок відокремленого підрозділу, у повному обсязі перераховується на рахунок головного підприємства

Слайд 4

Власнику валютного рахунку відкривається розподільчий рахунок для зарахування коштів:

- у готівковій формі (згідно з законодавством);
- за платіжними документами на ім'я власника рахунку
- за зовнішньоекономічними контрактами;
- за придбані облігації зовнішньої державної позики;
- повернення позик в іноземній валюті, отриманих від резидентів,
- резидента, який є посередником, для подальшого перерахування іншим резидентам - суб'єктам господарювання
- за договорами комісії, доручення, консигнації, агентських угод;
- постійних представництв нерезидентів в Україні, якщо в призначенні платежу зазначено, що ці кошти згідно з договором належать цьому резиденту;
- згідно з міждержавними угодами та проектами технічної допомоги;
- благодійний внесок;
- за видачу охоронних документів на використання об'єктів промислової власності і підтвердження їх чинності в Україні
- інші надходження.

3 поточного рахунку в іноземній валюті здійснюються такі операції:

- оплата праці працівникам-нерезидентам з трудовими договорами;
- виплата готівкою або дорожніми чеками;
- за зовнішньоекономічними договорами, договорами комісії, доручення, консигнації або агентських угод
- за авторські права, навчання, участь у конференціях,
- відшкодування витрат судовим, арбітражним, нотаріальним та іншим правоохоронним органам іноземних держав, державне мито,
- за придбання цінних паперів українських емітентів та ОЗДП;
- інвестиції, розміщення вкладів та надання кредитів за кордоном;
- ведення спільної інвестиційної діяльності за участю нерезидента;
- продаж валюти на УМВБ, обмін на іншу іноземну валюту
- на власний вкладний (депозитний) рахунок;
- перерахування благодійних внесків;
- погашення кредитів, позик, процентів, ін., повернення поворотної фінансової допомоги
- перерахування на території України за наявності ліцензії НБУ;
- ін.

Слайд 5

Поточні торговельні операції в іноземній валюті

- Розрахунки за зовнішньоекономічними контрактами.
- Операції на міжбанківському валютному ринку.
- Оплата товарів і послуг з використанням пластикових карток та чеків.
- Інші розрахунки.

29

Слайд 6

Основні терміни

- **Повідомлення про переказ коштів в іноземній валюті** – повідомлення надіслане у форматі міжнародних стандартів через S.W.I.F.T., телекс або іншими засобами на адресу банків-кореспондентів або банків, що беруть участь у переказі коштів в іноземній валюті.
- **Бенефіціар** - кінцевий одержувач коштів, на рахунок якого зараховуються кошти в іноземній валюті, переказ яких був ініційований за допомогою платіжного доручення в іноземній валюті.
- **День валютування** - день, починаючи з якого переказані платником кошти в іноземній валюті переходять у власність бенефіціара, який визначається уповноваженим банком, що обслуговує платника, і узгоджується з ним в договорі банківського рахунку.

До настання дня валютування сума переказу обліковується в уповноваженому банку платника.

Слайд 7

Для здійснення операцій на Міжбанківському валютному ринку України з:

- купівлі / продажу іноземної валюти або банківських металів;
- операції конвертації однієї іноземної валюти в іншу іноземну валюту або одного виду банківського металу в інший

клієнти банків зобов'язані подати **заяву про купівлю або продаж іноземної валюти або банківських металів**

Слайд 8

Схема зарахування валютної виручки підприємства

32

Слайд 9

Слайд 10

Приклад

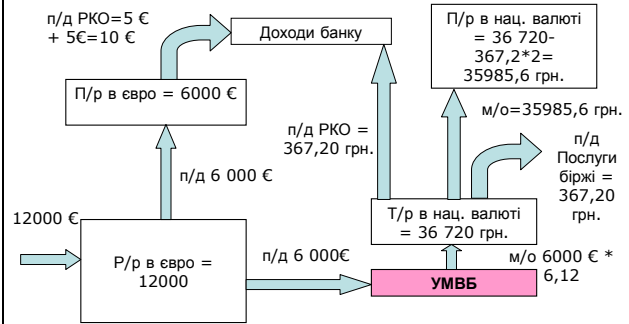
Згідно з валютним контрактом № 14/25-3 від 15.08.2003 р. підприємство отримало виручку від реалізації товару в сумі 12000 євро. 50 % виручки підприємство спрямовує на УМВБ для продажу. Курс євро на УМВБ на момент здійснення операції – 6,12 грн./євро.

Тарифи банку:

- платіжне доручення у валюті – 5 євро;
- розрахунково-касове обслуговування – 1% від суми платежу.

Скласти схеми платежів та розрахувати їх суми. Оформити необхідні документи.

Розрахунок сум платежів

Слайд 11

Для покупки валюти для здійснення поточних операцій...

- Необхідно заповнити заявку на покупку валюти.
- Представити в банк підстави для придбання валюти.
- Перерахувати необхідну суму з гривневого рахунку на транзитний рахунок.
- Сплатити банківські послуги.

Слайд 12

Заява про купівлю іноземної валюти містить

- Найменування, місцезнаходження, код уповноваженого банку;
- Код заяви про купівлю іноземної валюти
- Назву документа - "Заява про купівлю іноземної валюти"
- Дату складання заяви
- Назву клієнта (як у картці зі зразками підписів і печатки),
- Місцезнаходження, номер телефону/факсу;
- Підставу для купівлі іноземної валюти
- Назву валюти словами, код валюти
- Суму купівлі валюти цифрами / "на всю суму в гривнях"
- Максимальний курс купівлі в гривнях / "за курсом уповноваженого банку";
- Номер поточного рахунку в валюті, на який зараховувати валюту
- Відбиток печатки та підписи відповідальних осіб клієнта

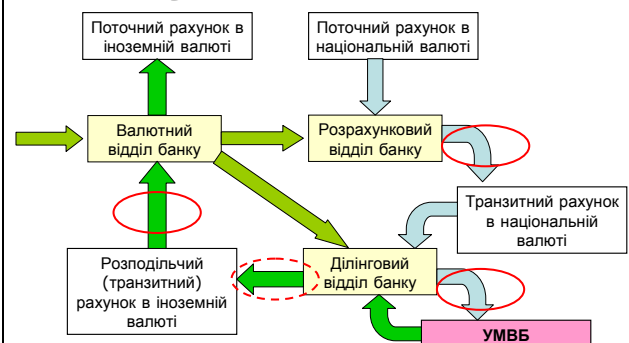
Слайд 13

В заяві про купівлю іноземної валюти клієнт має зазначити, що він доручає:

- купити іноземну валюту на умовах, які зазначені в заяві про купівлю іноземної валюти;
- утримати із суми в гривнях, яка перерахована на купівлю іноземної валюти, комісійну винагороду.

Слайд 14

Порядок проведення операцій з покупки іноземної валюти

Слайд 15

Слайд 16

Приклад

Згідно з валютним контрактом № 12/10-в від 20.08.2003 р. підприємство повинно сплатити за отримані матеріали 8000 євро.

Максимально прийнятний для підприємства курс придбання валюти складає 6,15 грн./євро. Курс євро на УМВБ на момент здійснення операції – 6,10 грн./євро.

Тарифи банку:

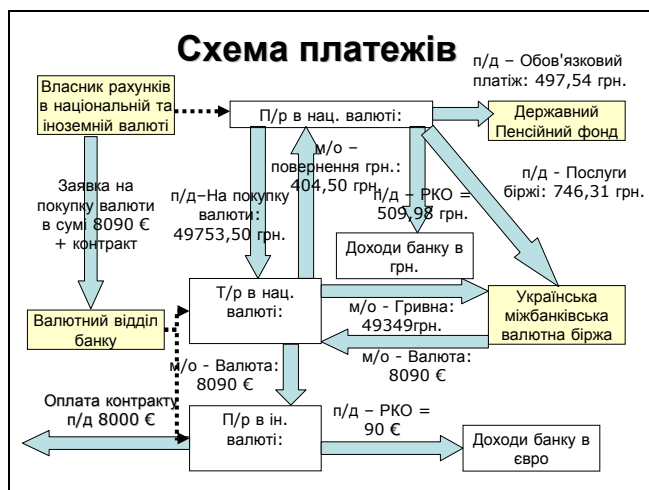
- платіжне доручення у валюті – 5 євро;
- розрахунково-касове обслуговування – 1% від суми платежу;
- За покупку валюти на біржі – 1,5%

Скласти схеми платежів та їх розрахувати суми.
Оформити необхідні документи.

Розрахунок платежів

- Необхідно ресурсів у гривні:
- Для оплати контракту: $8000\text{€} * 6,15\text{грн./€} = 49\,200\text{ грн.}$
- Для оплати РКО по валютному рахунку: $(8\,000\text{€} * 0,01 + 10\text{€}) * 6,15\text{грн./€} = 553,50\text{ грн.}$
- Для оплати послуг біржі: $(49\,200\text{ грн.} + 553,50\text{ грн.}) * 0,015 = 746,31\text{ грн.}$
- Для оплати платежів у Державний Пенсійний фонд України: $(49\,200\text{ грн.} + 553,50\text{ грн.}) * 0,01 = 497,54\text{ грн.}$
- Для оплати РКО по гривневому рахунку: $(49\,200 + 553,50 + 746,31 + 497,54) * 0,01 = 509,98\text{ грн.}$
- Повернення гривні на гривневий рахунок: $49\,200 + 553,50 - (8\,000 + 8\,000 * 0,01 + 10) * 6,10 = 404,50\text{ грн.}$

Слайд 17

Слайд 18

Поточні неторговельні операції

- Виплата валюти по відрядженням.
- Покупка-продаж готівкової валюти.
- Виплата валюти по пластиковим карткам та чекам.
- Купівля платіжних документів в іноземній валюті фізичними особами.
- Виплата авторських гонорарів, по авторським правам, страхуванню, трудовим договорам, пенсій, стипендій.
- Поповнення ліміту каси підрозділу банку в іноземній валюті.
- Перерахування в іноземній валюті плати за нотаріальні послуги, судові витрати, участь у конференціях, тощо.

Слайд 19

Валютно-обмінні операції

- купівля у фізичних осіб - резидентів і нерезидентів готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;
- продаж фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти за готівкову гривню;
- зворотний обмін фізичним особам-нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;
- купівля-продаж дорожніх чеків за готівкову іноземну валюту, а також купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові гривні;
- конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави;
- прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.

Слайд 20

Обмеження готівкових операцій з іноземною валютою

Операція обміну здійснюється лише після пред'явлення документа, який засвідчує особу, що здійснює операцію з готівкою:

- на суму більше **15 000 грн.** - з зазначенням у квитанції прізвища, імені, по батькові клієнта.
- на суму більше **50 000 грн.** - з зазначенням у квитанції прізвища, імені, по батькові особи, клієнта, серії та номера паспорта, дати видачі та органу, що його видав, місця проживання та ідентифікаційного номера.

Слайд 21

Слайд 22

Прийом іноземних банкнот на інкасо

1) Банкноти, які мають значні пошкодження, ознаки зношення, або є сумнів у їх платіжності:

- розірвані на шматки та склеєні;
- не зберегли деяких ознак платіжності (зміни у портреті, немає захисної стрічки, є написи, які заважають визначенню ознак платіжності, ін.);
- із зміненим первісним кольором;
- обпалені або пропалені;
- залиті повністю або значною мірою фарбою, жиром, ін.;
- мають явні друкарські недоліки;

2) Банкноти, які вилучені іноземною державою з обігу після дати, оголошеної центральним банком - емітентом відповідної валюти (за наявності згоди банку-кореспондента на обмін цих банкнот).

Банкам **забороняється** встановлювати обмеження щодо **номіналу та року емісії банкнот** іноземної валюти, які є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, з якою здійснюються валютно-обмінні операції.

Слайд 23

При розрахунку умовного доходу по неторговельним операціям:

- Покупка-продаж готівкової валюти враховується по поточному курсу на момент здійснення операції.
- Виплати з поточних рахунків фізичних та юридичних осіб враховуються за курсом НБУ на момент здійснення операції.
- Підкріплення каси та здача надлишків каси враховуються за курсом середнім між курсом покупки та курсом продажу готівкової валюти на день здійснення операції.

Слайд 24

Приклад

Курс НБУ на протязі звітного періоду – 5,293.
Курс покупки на день поповнення – 5,28, курс продажу – 5,31, на день здачі залишків – 5,27 та 5,31 відповідно.

Визначити умовний дохід банку за неторговельними операціями

Операція	Сума	Курс
Покупка	10 000	5,28
	8 000	5,29
	6 000	5,31
Продаж	2 000	5,31
	4 000	5,32
	7 000	5,34
Прийнято депозитів	2 500	
Видано депозитів	12 800	
Отримано поповнення каси	14 000	
Здано залишків	8 900	
Видано по ПК	4 600	
Видано на відрядження	2 200	

Слайд 25

Розрахунок прибутку

Доходи			Витрати				
Продаж	2 000	5,31	10 620	Покупка	10 000	5,28	52 800
	4 000	5,32	21 280		8 000	5,29	42 320
	7 000	5,34	37 380		6 000	5,31	31 860
Видано депозитів	12 800	5,293	67 750	Прийнято депозитів	2 500	5,293	13 232
Здано залишків	8 900	5,290	47 081	Отримано поповнення каси	14 000	5,295	74 130
Видано по ПК	4 600	5,293	24 348	Всього витрат			214 342
Видано на відрядження	2 200	5,293	11 645	Прибуток			5 762
Всього доходів		220 104					

За даною темою виконується розрахункове індивідуальне завдання № 1 «Неторгові операції комерційного банку».

Тема 5. Кредитні операції банку

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- сутність та принципи кредитування;
- класифікацію кредитів та їх характерні риси і ознаки;
- сутність та процедури надання таких форм кредитів як: овердрафт, строковий кредит, кредит по лінії ЄБРР, авальний кредит; кредитна лінія;
- сутність, процедури та порядок здійснення операцій іпотечного кредитування;
- сутність та процедури виконання операцій оперативного, фінансового та зворотнього лізингу,
- сутність, процедури та порядок здійснення операцій синдикованого та консорціального кредитування.
- сутність, порядок визначення та управління кредитним ризиком банку.

вміти:

- розрахувати платежі по овердрафту та визначити ліміт овердрафту;
- скласти графік обслуговування та графік платежів за строковим кредитом, кредитом ЄБРР, авальним кредитом, кредитній лінії та визначити ефективну процентну ставку по них;
- розрахувати платежі за оперативним, фінансовим та зворотнім лізингом;
- скласти графік обслуговування іпотечної позики з постійною та змінною процентними ставками.

Питання до розгляду:

1. Сутність та принципи кредитування.
2. Класифікація кредитів.
3. Стандартні форми кредитів: овердрафт, строковий кредит. кредит ЄБРР, авальний кредит, кредитна лінія.
4. Іпотечні позики.
5. Оперативний, фінансовий та зворотний лізинг. Синдиковане та консорціальне кредитування. Кредитний ризик.

Базові положення

Слайд 1

Слайд 2

Кредитні операції (кредит)

вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про:

- 1) надання коштів у тимчасове користування за певних умов, гарантій, поручительств, авалів, розміщення депозитів,
- 2) проведення факторингових операцій, фінансового лізингу,
- 3) видача кредитів у формі врахування векселів,
- 4) операції репо,
- 5) будь-яке продовження строку погашення боргу,

яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу).

2

Кредитна операція передбачає, що:

- Банк розміщує наявні ресурси на власних умовах та на свій ризик.
- Банк залишає за собою право відслідковувати діяльність позичальника та перевіряти об'єкт застави.
- Банк має право у будь-який момент вимагати від позичальника звіту про використання кредитних коштів.
- Банк повинен створювати резерви на страхування ризиків по кредитних операціях.

3

Слайд 3

Регулювання кредитної діяльності

Банк зобов'язаний:

- мати підрозділ, функціями якого є надання кредитів та управління операціями, пов'язаними з кредитуванням.
- дотримуватись основних принципів кредитування, кредитів, дотримуватись встановлених НБУ вимог щодо концентрації ризиків

Банкам забороняється:

- прямо чи опосередковано надавати кредити для придбання власних цінних паперів (лише за дозволом НБУ).
- надавати кредити безоплатно або під процент, ставка якого є нижчою від процентної ставки за кредитами, які бере сам банк, і процентної ставки, що виплачується ним по депозитах (виняток - банк не матиме збитків)

Банк має право:

- видавати бланкові кредити лише за умов дотримання економічних нормативів.
- видавати наказ про примусову оплату боргу, у разі несвоєчасного погашення кредиту або відсотків.

4

Слайд 4

Принципи кредитування:

- **Загальноекономічні**
  - плановість,
  - диференційованість.
- **Специфічні:**
  - строковість,
  - платність,
  - необхідність повернення,
  - забезпеченість.

5

Слайд 5

Класифікація кредитів

По термінах повернення:

- короткострокові (терміном до 12 місяців),
- середньострокові (від 1 року до 5 років),
- довгострокові (від 5 до 30 років)

По об'єкту кредитування:

- Поповнення оборотних коштів,
- Технічне переоснащення, - Фінансові операції,
- Будівництво (іпотека), - Споживчий кредит.

По формах забезпечення:

- бланковий, - під майно,
- під ТМЦ, - під цінні папери,
- під гарантії та поручництво - під депозит.

6

Слайд 6

Документи, необхідні для отримання кредиту:

- обґрунтоване клопотання: характер угоди, цілі одержуваного кредиту, сума і термін користування кредитом;
- техніко-економічне обґрунтування заходу, що кредитується, з розрахунком економічного ефекту від його реалізації;
- копії контрактів, договір із постачальниками і споживачами за даним кредитом;
- квартальний (річний) бухгалтерський звіт із додатками до них;
- копії ліцензій на право виробництва товарів, що потребують ліцензування, а також ліцензій на право ведення зовнішньоекономічної діяльності (по зовнішньоекономічних операціях);
- копії затвердженого Статуту, положення та картка зі зразками підписів, завірених банком (для клієнтів інших банків).

7

Слайд 7

Слайд 8

Види кредитів

- Овердрафт.
- Стандартний строковий кредит.
- Кредитна лінія.
- Авальний кредит.
- Кредит по лінії Європейського Банку Реконструкції та Розвитку.
- Факторинговий кредит.
- Фінансовий лізинг.
- Іпотечний кредит.
- Біржовий кредит.
- Синдикований кредит.
- Консорціальний кредит.

8

Овердрафт

Овердрафт – це кредит, наданий за поточним рахунком клієнта у межах визначеного ліміту на визначений період часу для фінансування поточної господарської діяльності

Ліміт овердрафту

$$S_{ov}^{max} = \frac{\Pi_t + \Pi_{t-1}}{2} \gamma_1 \gamma_2 \gamma_3$$

де Π_t, Π_{t-1} - сумарні надходження на поточний рахунок клієнта в банку в t-ом і t-1-ом періодах, грн.,

$\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3$ - коефіцієнти ризику, які враховують фінансовий стан позичальника; можливість зниження обігу грошових коштів підприємства по поточному рахунку; стан галузі та регіону, долі од.

9

Слайд 9

Приклад розрахунку ліміту овердрафту (вихідні данні)

Показники	Січень	Лютий
Виручка від реалізації, грн.	751 254	798 256
Продано з відстрочкою платежу на 1 період, % від виручки	18,0%	15,0%
Дебіторська заборгованість за позареалізаційними операціями	32 568	24 587
Неплатежі, %		
- по реалізації	1,5%	1,8%
- по дебіторській заборгованості	2,0%	1,5%
Стабільність грошових потоків	-	0,95
Перспективність галузі	-	0,90
Кредитний рейтинг	-	0,93

10

Слайд 10

Приклад розрахунку ліміту овердрафту (розрахунок)

$$\Pi_1 = 751\,254 (1 - 0,18)(1 - 0,015) + 32\,568 (1 - 0,02) = 638\,704,5 \text{ грн.}$$

$$\Pi_2 = 798\,256 (1 - 0,15)(1 - 0,018) + (751\,254 * 0,18 + 24\,587)(1 - 0,015) = 824\,319,81 \text{ грн.}$$

$$S_{ov}^{max} = \frac{(638\,704,5 + 824\,319,8)}{2} * 0,95 * 0,9 * 0,93 = 581\,661,9$$

11

Слайд 11

Погашення процентів по кредиту

в залежності від умов кредитного договору:

- щомісячно до 25-го числа поточного місяця;
- при погашенні основної суми боргу за весь попередній період використання;
- при кінцевому розрахунку по кредиту.

12

Слайд 12

Штрафні санкції при невчасній оплаті основної суми боргу

$$P_{шт}^{очн} = \sum_{j=1}^K S_{np,j} m r_{баз} \frac{t_{np,j}}{365}$$

$S_{np,j}$ - сума j-го простроченого платежу по основній сумі боргу, грн.;

m - мультиплікатор штрафної процентної ставки в порівнянні з базовою (зазвичай $m=2$), долі од.;

$r_{баз}$ - базова процентна ставка по кредиту, долі од. ;

$t_{np,j}$ - кількість днів прострочення платежу по j-ій сумі боргу, днів;

365 - часова база обчислення процентної ставки по кредиту, днів

13

Слайд 13

Слайд 14

Штрафні санкції при невчасній оплаті процентів по кредиту

$$P_{штр}^{np} = \sum_{j=1}^K r_{штр} S_{прос,j}^{np} t_{пр,j}$$

де $r_{штр}$ – пеня за кожен день прострочення j -го процентного платежу по кредиту, долі од.;
 $S_{прос,j}^{np}$ – j -а сума прострочених до сплати процентів за кредитом, грн.;
 $t_{пр,j}$ – кількість днів прострочення j -го платежу процентів за кредитом, днів.

14

Стандартний строковий кредит

- Варіант А: Основна сума боргу погашається рівними сумами – ставка 24% річних.

Місяць	Залишок на початок періоду	Погашення основної суми боргу	Відсотки по кредиту	Сукупний платіж
1	10 000	2 500	200	2 700
2	7 500	2 500	150	2 650
3	5 000	2 500	100	2 600
4	2 500	2 500	50	2 550
Всього	-	10 000	500	10 500

15

Слайд 15

Стандартний строковий кредит

- Варіант Б: Кредит погашається рівними платежами (іпотечна схема).

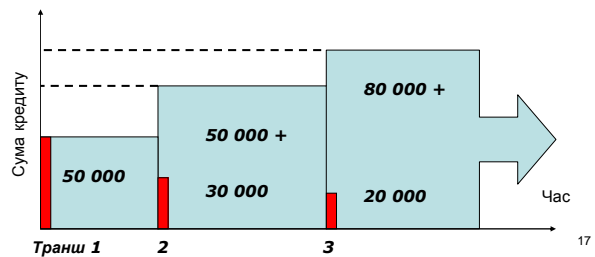
Місяць	Залишок на початок періоду	Погашення основної суми боргу	Відсотки по кредиту	Сукупний платіж
1	10 000,00	2 426,24	200,00	2 626,24
2	7 573,76	2 474,76	151,48	2 626,24
3	5 099,00	2 524,26	101,98	2 626,24
4	2 574,74	2 574,74	51,49	2 626,24
Всього	-	10 000,00	504,95	10 504,95

16

Слайд 16

Кредитна лінія

- Сума кредиту надається окремими траншами через визначені проміжки часу.
- Графік надходження траншів та їх обсяги регламентуються кредитною угодою.
- Умови кредитування однакові для всіх траншів.

17

Слайд 17

Авальний кредит

- Кредит під заставу пакету векселів, авальованих банком.
- Максимальний термін кредиту не перевищує мінімального терміну погашення векселя.
- Максимальна сума кредиту не перевищує сукупну вартість векселів.

18

Процентна ставка по авальному кредиту

$$r_{ав} = r_б + r_{дом} + r_{min}$$

$r_{дом}$ – ставка доміцільності, долі од.;
 $r_б$ – базова процентна ставка, долі од.; r_{min} – мінімально припустимий рівень прибутковості даної операції для банку, долі од.

19

Слайд 19

Слайд 20

Кредит по лінії ЄБРР

- Максимальний термін кредиту – 5 років.
- Валюта кредиту – євро.
- Максимальна сума кредиту – 70% вартості проекту, що кредитується.
- Процентна ставка по кредиту:

$$r_{\text{ЄБРР}} = r_{\text{Libor}} + r_{\text{min}}$$

де r_{Libor} - ставка Libor на момент укладання кредитного договору, долі од.

r_{min} - мінімально припустимий рівень прибутковості операції для банку, долі од.

20

Додаткові умови кредиту по лінії ЄБРР

- додаткова плата за оформлення кредиту;
- плата за резервування коштів на спеціальному рахунку (згідно до вимог ЄБРР);
- додаткова штрафна санкція за дострокове погашення кредиту, в обсязі від 5-10% від суми дострокового погашення;
- обов'язкове страхування об'єкту застави.

21

Слайд 21

Факторинг

- короткострокова торгово-комісійна операція, що відноситься до кредитування оборотного капіталу підприємства-постачальника (підрядчика) і пов'язана з переуступкою даним підприємством неоплачених платіжних вимог за поставлені товари, виконані роботи і зроблені послуги.

22

Слайд 22

Фінансовий лізинг

- Лізинг * – це підприємницька діяльність, яка полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати періодичних лізингових платежів.

* Згідно з законом України "Про фінансовий лізинг"

23

Слайд 23

Фінансовий лізинг - це

Довгостроковий договір, за яким:

- лізингодержувач отримує в платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу;
- термін кредиту - не менший строку, за який амортизується 60 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору,
- лізингодержувач зобов'язується викупити об'єкт лізингу по закінченні терміну угоди.

24

Слайд 24

В платіж по фінансовому лізингу включається:

- погашення основної суми боргу;
- проценти по кредиту;
- витрати на утримання об'єкту лізингу;
- витрати на експлуатацію об'єкту лізингу;
- витрати на страхування об'єкту лізингу;
- витрати на державну реєстрацію об'єкту лізингу (для державного майна);

25

Слайд 25

Слайд 26

Види лізингу

- Простий лізинг.
- Зворотній лізинг.
- Пайовий лізинг.
- Міжнародний лізинг.

26

Іпотека

- Об'єкт кредитування - будівництво або придбання житла на первинному або вторинному ринку.
- Суб'єкт кредитування – фізичні особи та будівельні компанії.
- Термін – від 5 до 39 років.
- Погашення боргу – рівними платежами.

27

Слайд 27

Характерні риси іпотеки

- залишення майна в руках боржника;
- можливість одержання під заставу того самого майна додаткових іпотечних позичок під другу, третю і т.д. закладні;
- обов'язкова реєстрація застави в земельних книгах.

28

Слайд 28

Види іпотеки

- типова іпотечна позика;
- позика з ростом платежів;
- іпотека із сумою виплати, що змінюється;
- іпотека з заставним заліком;
- іпотека із зниженою ставкою;
- іпотека з періодичним переглядом процентної ставки;
- іпотека з перемінною процентною ставкою;
- іпотека з поділом приросту вартості майна;
- іпотека зі зворотним ануїтетом.

29

Пояснення до слайдів 26-28

Характерною ознакою іпотечного кредиту є залишення заставного майна у боржника. Боржник може експлуатувати об'єкти, що передані у заставу. Іпотека дає право кредитору переважного задоволення своїх вимог до боржника в межах суми зареєстрованої застави.

У процесі дії кредитної угоди кредитор має право і повинен перевіряти наявність, розмір, умови експлуатації об'єкта застави і т. д.

Ресурси для надання іпотечного кредиту можуть надходити з двох основних джерел:

- залучені ресурси комерційних банків;
- кошти, отримані за рахунок реалізації іпотечних облігацій (заставні листи).

Іпотечні облігації - це довгострокові цінні папери, які емітуються фінансовими і нефінансовими інститутами під забезпечення нерухомістю, і приносять твердий процент.

Механізм надання іпотечного кредиту:

- 1) Позичальник звертається до банку за кредитом під забезпечення нерухомості, землі.
- 2) Банк вимагає від клієнта виписку з реєстру для того, щоб дізнатись про вартість застави і наявність чи відсутність інших заставних прав на неї. Такий реєстр, в якому фіксується інформація про власників майна, землі, зміни у власності, про видані та погашені іпотечні кредити, ведеться державними органами.
- 3) Задоволення вимог кредиторів відбувається у порядку черговості запису їх номерів у реєстрі.

Слайд 29

Біржовий кредит

- надаються клієнтам для покупки цінних паперів, головним чином акцій;
- кредит покриває тільки частину курсової вартості цінних паперів;
- куплені цінні папери зберігаються у кредитора в якості застави;
- видаються до запитання: кредитор може вимагати повернення кредиту у випадку падіння курсу цінних паперів.

30

Слайд 30

Синдикований кредит

- використовується у міжбанківському кредитуванні для реалізації окремими банками крупних інвестиційних проектів терміном до 2 років;
- учасники синдикату:
  - комерційні банки (чистий синдикат);
  - спеціалізовані фінансові, лізингові та інвестиційні компанії;
- учасники отримують прибуток та несуть відповідальність пропорційно внескам;
- банк з найбільшим внеском веде рахунки учасників пула.

31

Слайд 31

Форми консорціального кредиту

- 1 – кредитна угода – здійснюється тільки за допомогою акумулювання кредитних ресурсів в одному банку;
- 2 – загальна сума кредиту гарантується провідним банком, а надходження кредитних ресурсів здійснюється по мірі необхідності надання кредиту;
- 3 – гарантовані учасниками консорціуму квоти кредитних ресурсів змінюються за рахунок залучення в консорціум нових банків.

32

Слайд 32

Категорії кредитів

- **стандартні** – кредити, по яким погашення основної суми боргу та процентних платежів відбувається згідно з графіком, передбаченим кредитною угодою;
- **продовжені** – кредити, по яким продовжений термін погашення основної суми боргу, але процентні платежі здійснюються за графіком;
- **під контролем** – кредити, по яким періодично не погашається основна сума боргу, але процентні і штрафні платежі погашаються своєчасно;
- **сумнівні** – кредити, по яким регулярно на протязі відносно невеликого періоду часу відбувається непогашення основної суми боргу, відсотків та нарахованих штрафних санкцій;
- **безнадійні** – це кредити, по яким на протязі великого періоду часу відбувається непогашення основної суми боргу, відсотків та нарахованих штрафних санкцій і згідно з законодавством України дана заборгованість може бути визнана безнадійною.

33

Пояснення до слайду 32

Кредитний ризик - ризик того, що сплата відсотків і основного боргу буде з відхиленнями від умов кредиту або взагалі не проводитиметься

- **"Стандартні"** - операції, за якими кредитний ризик є незначним і становить 1% чистого кредитного ризику (ЧКР).
- **"Під контролем"** - операції, за якими кредитний ризик є незначним, але може збі-

льшитися внаслідок виникнення несприятливої для позичальника ситуації та становить 5% ЧКР.

- "**Субстандартні**" - операції, за якими кредитний ризик є значним, надалі може збільшуватись і становить 20 % ЧКР, а також є ймовірність несвоєчасного погашення заборгованості в повній сумі та в строки, що передбачені кредитним договором.
- "**Сумнівні**" - це операції, за якими виконання зобов'язань з боку позичальника в повній сумі під загрозою, ймовірність повного погашення заборгованості низька і становить 50% ЧКР.
- "**Безнадійні**" - це операції, ймовірність виконання зобов'язань за якими з боку позичальника практично відсутня, ризик за такими операціями дорівнює сумі заборгованості за ними.

Тема 6. Операції банку на ринку цінних паперів

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- сутність та принципи діяльності банку на ринку цінних паперів;
- основи законодавчого регулювання операцій банку з цінними паперами;
- принципи та методи здійснення активних операцій з цінними паперами: формування інвестиційного та спекулятивного портфелю цінних паперів.
- принципи та функції реєстратора та депозитарію.

Питання до розгляду:

1. Сутність та принципи діяльності банку на ринку цінних паперів.
2. Законодавче регулювання операцій банку з цінними паперами.
3. Активні операції з цінними паперами: формування інвестиційного та спекулятивного портфелю цінних паперів.
4. Послуги реєстратора та депозитарію.

Базові положення

Слайд 1

<p>Операції банків з цінними паперами</p> <ol style="list-style-type: none">
1. Як емітенту цінних паперів:<ul style="list-style-type: none">
• випуск акцій, облігацій,
• випуск ощадних і депозитних сертифікатів,
• емісія банківських векселів.
2. Як інвестору - вкладання у цінні папери.
3. Як посереднику, що виконують операції в інтересах та за дорученням своїх клієнтів:<ul style="list-style-type: none">
• брокерські операції, дилерські, довірчі,
• реєстраторські, депозитні,
• розрахунково-клірингові,
• консультаційні.

Слайд 2

<p>Законодавче регулювання інвестиційної діяльності банку</p> <ul style="list-style-type: none">
• Банки здійснюють прямі інвестиції та операції з цінними паперами відповідно до законодавства України про цінні папери, інвестиційну діяльність та згідно з нормативно-правовими актами НБУ.
• Банки мають право здійснювати інвестиції лише на підставі письмового дозволу НБУ, (ст. 47 Закону «Про банки та банківську діяльність»).
--

Слайд 3

Банк має право здійснити інвестицію без письмового дозволу НБУ, якщо:

- 1) інвестиція в будь-яку юридичну особу становить не більше ніж 5 % регулятивного капіталу банку;
- 2) юридична особа, в яку здійснюється інвестиція, веде виключно діяльність з надання фінансових послуг;
- 3) регулятивний капітал банку повністю відповідає вимогам для інвестицій, встановленим нормативно-правовими актами НБУ.

Слайд 4

Обмеження інвестиційної діяльності банку

- **Банку забороняється** інвестувати кошти в підприємство, статутом яких передбачена повна відповідальність його власників.
- Пряма чи опосередкована участь банку у капіталі будь-якого підприємства не повинна перевищувати **15 % капіталу банку**.
- Сукупні інвестиції банку не повинні перевищувати **60 % розміру капіталу банку**.

Це обмеження *не застосовується* у разі, якщо:

- 1) цінні папери, придбані банком у зв'язку з реалізацією права заставодержателя і банк не утримує їх більше 1 року;
- 2) банком з метою створення фінансової холдингової групи придбані акції, емітентом яких є інший банк;
- 3) цінні папери знаходяться у власності банку не більше 1 року, який отримав їх у результаті андеррайтингу;
- 4) цінні папери придбані банком за рахунок та від імені клієнтів.

Слайд 5

Емісійні операції банку

- **Випуск акцій** - цінних паперів без встановленого строку обігу, що засвідчують пайову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджують право на участь в управлінні товариством, дають право на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при його ліквідації.
- **Випуск облігацій** - цінних паперів, що засвідчують внесення їх власником грошових коштів і підтверджують зобов'язання банку відшкодувати вартість цього папера в передбачений в ньому строк з виплатою процента. Випускаються на суму не більше 25% статутного фонду банку.
- **Випуск ощадного (депозитного) сертифікату** як письмового свідоцтва про депонування грошових коштів, яке засвідчує право вкладника на отримання після закінчення встановленого строку суми депозиту та процентів за ним

Слайд 6

Основні операції з цінними паперами

- **Андеррайтинг** - виконання торговцями цінних паперів за дорученням від імені та за рахунок емітента обов'язків по організації передплати на цінні папери або їх реалізації іншим способом. При цьому торговець може брати на себе зобов'язання викупити в емітента нереалізовані цінні папери.
- **Обіг цінних паперів** - укладання та виконання угод щодо цінних паперів, яке не пов'язане з їх випуском.
- **Торговля цінними паперами** - здійснення угод, які передбачають оплату цінними паперами проти їх поставки новому власнику на підставі договорів доручення чи комісії за рахунок своїх клієнтів або від свого імені і за свій рахунок з метою перепродажу.

Слайд 7

Депозитарна діяльність

- діяльність з надання послуг щодо зберігання цінних паперів та обліку прав власності на цінні папери, а також обслуговування угод з цінними паперами;
- може здійснюватися юридичними особами на підставі дозволу ДКЦПФР.

Слайд 8

Види депозитарної діяльності

- відповідальне зберігання та облік прав власності на цінні папери;
- депозитарні операції з цінними паперами, тобто комплекс облікових дій, результатом яких є зміна залишків на рахунку депо (депозитарного обліку);
- розрахунково-клірингові операції по угодах з цінними паперами, які укладаються на фондових біржах або в електронних торговельно-інформаційних мережах.

Ризики банківських інвестицій

- Кредитний ризик** - імовірність того, що фінансові можливості емітента знизяться настільки, що він виявиться неспроможним виконати свої зобов'язання по сплаті основного боргу та доходів по цінних паперах.
- Ринковий ризик**. Впливає з того, що за непередбачуваних обставин на ринку цінних паперів або в економіці привабливість цінних паперів як об'єкта грошових вкладень може бути частково втрачена, внаслідок чого їх продаж стане можливим лише за умови великої знижки.
- Процентний ризик**. Пов'язаний з тим, що зростання чи зниження процентних ставок негативно вплине на різницю між процентними доходами і процентними витратами. Наприклад, зростання процентних ставок веде до зниження ринкової ціни раніше емітованих зобов'язань.
- Інфляційний ризик**. Імовірність того, що ціни на товари і послуги, що придбаються банком, збільшаться або вартість активів банку буде зведена до нуля через зростання цін.

Формування резерву під цінні папери на продаж

- визначається поточна справедлива вартість цінного папера за даними оприлюднених котирувань цінних паперів на фондових біржах;
- здійснюється в разі потреби нарахування відсотків, амортизація дисконту/премії, нарахування дивідендів;
- розраховується різниця між поточною справедливою вартістю і балансовою вартістю;
- здійснюється переоцінка цінних паперів на величину такої різниці;
- здійснюється перегляд усієї доступної інформації про цінний папір та його емітента з метою виявлення ризику цінного папера
- робиться відповідний висновок про наявність чи відсутність ризику або про відновлення корисності цінного папера.

Формування резерву за цінними паперами в портфелі до погашення

- визначається залишковий строк дії цінного папера.
- оцінюються майбутні грошові потоки у розрізі часу їх виникнення.
- здійснюється коригування (зменшення) оцінених майбутніх грошових потоків на показник ризику цінного папера шляхом зважування кожного оціненого майбутнього грошового потоку окремо на показник безризиковості цінного папера;
- здійснюється розрахунок теперішньої (дисконтованої) вартості оцінених майбутніх грошових потоків шляхом дисконтування кожного потоку окремо на ефективну ставку відсотка для відповідного періоду.
- визначається сума дисконтованих майбутніх грошових потоків.

Розрахункова величина резерву визначається як різниця між балансовою вартістю цінного папера та сумою очікуваного відшкодування за таким цінним папером

Методи управління інвестиційним портфелем банку

- Метод короткострокового акцепту** - інвестиційний портфель банку повністю формується з короткострокових цінних паперів (2 - 3 роки), що підвищує банківську ліквідність. Підхід доцільний в період зростання процентних ставок, дохідність не є пріоритетною ціллю.
- Метод рівномірного розподілу коштів** - дозволяє зменшувати коливання в доходах від цінних паперів, не приносить великих доходів, гарантує відсутність значних втрат.
- Метод довгострокового акцепту** - доцільний в період падіння ринкових норм процента.
- Метод процентних очікувань** - прогнозування динаміки процентних ставок і спекуляція на цих змінах.
- Метод «штанги»** - основна частина інвестиційного портфеля складається з довгострокових зобов'язань, що зрівноважуються короткостроковими паперами, а облігації з середнім терміном практично відсутні.

Брокерські послуги на фондовому ринку

- по договору комісії**: здійснюються за рахунок клієнта, але від свого імені (комісійна угода).
- по договору-дорученню** клієнта банку купити чи продати цінні папери від свого імені і за рахунок клієнта. Банк може придбати цінні папери як у перших осіб, так і зі свого портфеля

Комісійна угода

- Проста комісія** - укладаються два види договорів:
  - комісійний договір між банком (комісіонером) і клієнтом (комітентом);
  - договір між комісіонером і третьою стороною угоди
- Комісія за участю банку**: банк продає цінні папери зі свого портфеля або купує у клієнта цінні папери за рахунок власних ресурсів з їх подальшим продажем.

Послуги незалежних реєстраторів

- поіменний облік акціонерів,
- ведення реєстру держателів цінних паперів (якщо їх кількість перевищує 500 осіб),
- заміна сертифікатів при зміні власника цінного папера,
- інформування акціонерів про діяльність акціонерного товариства;
- інформування ДКЦПФР про зміни у складі акціонерів, яким належить більше 10% акцій.
- Ін...

Тема 7. Банківські інвестиції

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- сутність та принципи діяльності банку на ринку банківських інвестицій;
- основи законодавчого регулювання операцій банку у галузі банківських інвестицій та довгострокового фінансування підприємств;
- принципи та методи здійснення операції з фінансування капітального будівництва та фінансування довгострокових проектів;
- методи оцінки ефективності банківських інвестицій.

вміти:

- розраховувати цільові обсяги довгострокового фінансування
- використовувати методи оцінки ефективності банківських інвестицій.
- визначати норму кредитного покриття та самофінансування інвестицій;
- обирати найбільш вигідний варіант фінансування інвестицій.

Питання до розгляду:

1. Сутність та принципи діяльності банку на ринку банківських інвестицій.
2. Законодавче регулювання операцій банку на ринку банківських інвестицій..
3. Порядок довгострокового кредитування державних підприємств
4. Порядок довгострокового кредитування підприємств малого бізнесу
5. Порядок довгострокового фінансування будівництва.

Базові положення:

Слайд 1

Сутність інвестиції

- Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект

Слайд 2

Види майнових та інтелектуальних цінностей:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права, що випливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- інші цінності.

Слайд 3

Класифікація інвестицій

- За об'єктами вкладень коштів: реальні і фінансові інвестиції.
- За характером участі в інвестуванні: прямі і непрямі інвестиції.
- За періодом інвестування: короткострокові і довгострокові інвестиції.
- За формами власності інвесторів: приватні, державні, іноземні і спільні.
- За регіональною ознакою: інвестиції всередині країни і за кордоном.

Слайд 4

Капітальні вкладення

Здійснюються у формі вкладень коштів у відтворення основних фондів шляхом:

- нового будівництва,
  - розширення,
  - реконструкції,
  - технічного переоснащення діючих підприємств.
- Включають витрати на:
- виготовлення проектів і кошторисів для будівництва,
  - будівельні роботи,
  - оплату технологічного, енергетичного, підйомно-транспортного й інших видів устаткування та його монтаж,
  - придбання інструмента й інвентарю, що зараховується до основних фондів,
  - ін.

Слайд 5

Принципи фінансування капітальних вкладень банками

- прямий характер фінансування,
- цільовий характер джерел коштів для капітальних вкладень і самого фінансування,
- фінансування будівництв у міру виконання капітального будівництва,
- безперервність фінансування в межах кошторисної вартості будівництва.

Слайд 6

Порядок оформлення фінансування державних підприємств

- включення підприємства в план капітального будівництва,
- забезпеченість проектно-кошторисною документацією,
- дотримання підприємством норм виділення капітальних вкладень по роках будівництва тощо.

Ці умови підтверджуються наявністю у замовника:

- плану капітального будівництва,
- титульного списку з будівництва,
- копії зведеного кошторисного розрахунку вартості,
- договорів підяду,
- інших необхідних документів.

Слайд 7

Фінансування будівництва, що ведеться підрядним і господарським способом

- Виконані будівельно-монтажними організаціями роботи оплачуються замовником з рахунку фінансування, а якщо будівництво користується довгостроковим кредитом — з **позичкового рахунку**.
- Оплата здійснюється за договірною ціною, що є основою для укладання договору підряду на капітальне будівництво.

Слайд 8

Фінансування розроблення проектно-кошторисної документації

Підставою для фінансування є наявність:

- плану капітального будівництва,
- договору на створення (передання) науково-технічної продукції та іншої документації.

Фінансування виготовлення проектно-кошторисної документації для технічного переозброєння малих підприємств здійснюється банком на підставі платіжних документів із поточного рахунку підприємства, на якому зберігаються кошти фонду накопичення.

Слайд 9

Довгострокове кредитування капітальних вкладень малого підприємства

Цілями фінансування є:

- розвиток виробництва (розширення, реконструкцію, технічне переоснащення),
- розвиток інфраструктури (житлове, соціально-культурне й інше будівництво).

Розмір кредиту визначається як різниця між вартістю будівництва і сумою власних коштів, що спрямовуються на це будівництво.

Слайд 10

Об'єкти довгострокового фінансування малого бізнесу

- науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні роботи;
- придбання науково-технічної продукції в інших підприємств;
- підготування нових виробництв, освоєння нових технологічних процесів, нових конкурентоспроможних видів продукції;
- створення одиничних партій продукції;
- випуск нової продукції за повним циклом, починаючи від науково-дослідних розробок і створення дослідних зразків до її серійного випуску;
- технічне переоснащення, реконструкцію, розширення, будівництво виробництв та інші заходи, що забезпечують насичення ринку товарами і зростання прибутку;
- житлове будівництво, будівництво об'єктів побутового й іншого соціального призначення;
- інші ефективні заходи.

Слайд 11

Документи для отримання довгострокового фінансування

- техніко-економічне обґрунтування, де вказується бажана сума кредиту, доводиться доцільність капітальних витрат, даються розрахунки розміру очікуваних прибутків, чистого прибутку, окупності витрат;
- дозвіл на відведення земельної ділянки при новому будівництві, договори на постачання устаткування, інші документи;
- проект кредитного договору;
- заявка на одержання кредиту;
- термінове зобов'язання на погашення кредиту;
- гарантійний лист або заставне зобов'язання, складені за установленною формою;
- статут або положення, що регламентує діяльність підприємства (якщо позичальник не обслуговується даною установою банку);
- бухгалтерський баланс на останню звітну дату зі звітом про фінансові результати роботи.

Слайд 12

Порядок погашення довгострокового кредиту

- погашається з поточного рахунку з коштів фонду нагромадження **після виконання заходу, що кредитується**.
- Конкретні строки погашення встановлюються кредитним договором.
- Сплата проценту за кредит здійснюється **при погашенні кредиту**.

Оцінка ефективності банківських інвестицій

- **Модель оцінювання терміну окупності** - полягає у визначенні періоду окупності — часу, протягом якого сума грошей, затрачена на проект, буде відшкодована.
- **Моделі оцінювання дохідності використаного капіталу** - полягає у визначенні відношення доходу, одержаного від реалізації проекту, до витрат, що мають бути здійснені.
- **Модель оцінювання інвестиційних проектів на основі сучасної вартості потоку платежів** (модель *NPV*).
- **Модель оцінювання інвестиційних проектів на основі внутрішньої норми дохідності** (*IRR* — Internal rate of return) визначається як коефіцієнт дисконтування, за якого *NPV* проекту дорівнює нулю.

Моделі інвестиційної діяльності в умовах невизначеності

- Враховується ризик неотримання доходів, очікуваних від інвестиційного портфеля або проекту. Невизначеність доходу інвестиційного портфеля є наслідком невизначеності доходів активів, які його складають.

Основні інвестиційні ризики:

- **Кредитний ризик** — це ризик зменшення або втрати очікуваних доходів, викликаний невиконанням позичальниками зобов'язань за кредитом.
- **Ризик доходу** — припустиме зменшення виплат доходу з активу.
- **Ринковий ризик** - зменшення або втрата доходів унаслідок зміни майбутньої ринкової ціни активу.
- **Інфляційний ризик** - зменшення або втрата очікуваних реальних доходів, викликаних змінами в очікуваній інфляції.

Тема 6. Нетрадиційні банківські операції

В результаті вивчення теми студент повинен:

знати:

- сутність та принципи діяльності банку з надання нетрадиційних банківських послуг;
- основи законодавчого регулювання операцій банку з банківськими металами, трастовими, гарантійними та іншими видами послуг;
- принципи та методи здійснення нетрадиційних банківських послуг.

вміти:

- виокремовувати гарантії та поручництва як інструмент гарантування зобов'язань боржника;
- визначати платежі за банківською гарантією та іншими комісійними посугами;
- вміти надавати трастові послуги та проводити операції з банківськими металами;
- вміти визначати режим доступу та порядок отримання та поширення інформації, яка містить банківську таємницю.

Питання до розгляду:

1. Сутність та принципи діяльності банку на ринку нетрадиційних банківських послуг.
2. Порядок надання та використання банківської гарантії та поручництва.
3. Сутність та порядок надання консультаційних та інформаційних послуг.
4. Сутність та порядок виконання трастових операцій.
5. Сутність та порядок виконання операцій з банківськими металами.

Слайд 1

Нетрадиційні послуги (для банків України)

- лізинг;
- факторинг;
- довірчі (трастові) послуги;
- операції з дорогоцінними металами;
- гарантійні,
- посередницькі,
- консультаційні та інформаційні послуги;
- фінансовий інжиніринг.

Слайд 2

Ознаки банківських послуг

- для надання банківських послуг банкам не потрібні додаткові ресурси;
- доходи від надання послуг банки одержують у вигляді комісії;
- комісійні доходи обчислюються банками пропорційно сумі активу чи зобов'язання незалежно від часу або є завчасно фіксованими;
- при наданні послуг діяльність банків спрямована на вчинення юридичних і фактичних дій, які безпосередньо не породжують або зовсім не повинні завершуватися матеріальними наслідками у традиційному розумінні.

Слайд 3

Класифікація банківських послуг

- **За суб'єктами** - одержувачами банківських послуг: послуги, які надаються юридичним та фізичним особам.
- **За зв'язком з рухом матеріального продукту**: послуги, пов'язані з рухом матеріального продукту, та «чисті» послуги.
- **За методом обліку послуг** у балансі банку: послуги, що обліковуються на балансових рахунках; послуги, що обліковуються на позабалансових рахунках.
- **За критерієм стягнення банками плати** за надання послуг: платні та безоплатні послуги.

Слайд 4

Класифікація банківських послуг (продовження)

За ознаками, які характеризують юридичні наслідки укладення договорів:

- за договорами про передання майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління (договори купівлі-продажу іноземної валюти, акцій; біржові та позабіржові угоди тощо);
- за договорами про передання майна у тимчасове користування (договір оренди, договір лізингу тощо);
- за договорами про надання послуг (договір доручення, договір комісії, кредитний договір, договір схову, договір про посередницькі послуги тощо).

Слайд 5

Класифікація банківських послуг (продовження)

За змістом та суб'єктним складом зобов'язань про надання банком послуг:

- послуги юридичного характеру, що оформляються, зокрема, договором доручення і договором комісії;
- послуги фактичного характеру, що оформляються, зокрема, договором схову;
- послуги, в яких поєднуються юридичні та фактичні дії (договір на інкасацію готівки тощо).

Слайд 6

Гарантії та поручництва

- **Гарантії та поручництва** — це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, що застосовуються між будь-якими суб'єктами правовідносин.
- За договором поруки поручитель зобов'язується перед кредитором іншої особи відповідати за виконання нею свого зобов'язання в повному обсязі або в певній частині.
- У разі невиконання зобов'язання боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники. За боржника можуть одночасно поручитися кілька осіб-поручителів. У цьому разі такі поручителі між собою є солідарними боржниками перед кредитором.
- Поручитель **відповідає за** основний борг, сплату процентів та неустойки, а також за відшкодування заподіяних збитків, якщо інші умови не передбачені договором поруки.

Слайд 7

Відмінності гарантії від поруки

- Гарантія може бути односторонньою цивільно-правовою угодою, заснованою на волевиявленні однієї особи — гаранта.
- Гарант** несе додаткову відповідальність, тобто він повністю виконує зобов'язання **лише за умови відсутності в основного боржника коштів**, необхідних для належного виконання зобов'язання. **Поручитель**, якщо іншого не встановлено договором поруки, у разі невиконання зобов'язання боржником **відповідає разом з ним** перед кредитором солідарно.
- Оформлення гарантії договором не є обов'язковим**, тоді як для поруки закон цього вимагає. Якби гарантія ґрунтувалася лише на договорі і при цьому закон поширював на неї правила поруки, то в ній як у самостійному виді забезпечення зобов'язань не було б потреби.
- Якщо поручитель відповідає в тих самих межах, що й боржник, то гарант у договорі може обмежити свою відповідальність частиною зобов'язань боржника.

Слайд 8

Види гарантій

- тендерна гарантія;
  - гарантія виконання контракту;
  - гарантія надання кредиту і виставлення акредитива;
  - гарантія платежу;
  - акцептування й авалування векселів тощо.
- Гарантії можуть надаватись як у вигляді спеціального документа (гарантійного листа, укладення договору поруки), так і шляхом напису на векселі (акцепт, аваль).**

Слайд 9

Умови припинення гарантії / поруки

- Закінчення (виконання) забезпеченого ними зобов'язання.
- Якщо кредитор протягом **трьох місяців** з дня настання строку зобов'язання не подав позову до гаранта (поручителя).
- Якщо строк виконання зобов'язання не зазначений або визначений моментом вимоги, то за відсутності іншої угоди відповідальність гаранта (поручителя) припиняється після закінчення **одного року** з дня укладення договору гарантії (поруки).

Слайд 10

Договір доручення / комісії

- За договором **комісії** комісіонер укладає угоди **від свого імені**, а за договором **доручення** повірений діє **від імені довірителя**.
- У **комісіонера** виникають права та обов'язки щодо **третьої особи**, а **повірений жодних прав** та обов'язків за укладеними договорами **не набуває**.
- Договір **доручення** може бути **оплатним** і **безоплатним**. Договір **комісії** є **оплатним**, причому право на винагороду виникає у комітента незалежно від того, чи було воно спеціально передбачене договором.

Слайд 11

Консультаційні послуги

- консультують клієнтів з питань:
- бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, аналізу фінансово-господарської діяльності,
  - зовнішньоекономічної діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності фізичних та юридичних осіб.
  - виконання ними активних і пасивних операцій та наданням інших послуг.
- Консультаційні послуги можуть надаватись **усно** або **письмово**.
  - Плата за надання послуг у деяких випадках включається у плату за основний вид операції (послуги), який супроводжується консультуванням.

Слайд 12

Інформаційні послуги

- Одержання інформації (набуття, придбання, накопичення) документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою.
- Використання інформації — задоволення інформаційних потреб юридичних та фізичних осіб.
- Поширення інформації — розповсюдження, оприлюднення, реалізація у встановленому законом порядку інформації.
- Зберігання інформації — забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Слайд 13

Режим доступу до інформації

- відкрита інформація, доступ до якої забезпечується через публікацію її в офіційних друкованих виданнях, поширення засобами масової комунікації, безпосереднє надання заінтересованим клієнтам;
- інформація з обмеженим доступом: конфіденційна та таємна.
- Конфіденційна інформація — це відомості, які перебувають у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і **поширюються за їх бажанням** відповідно до передбачених ними умов.
- Таємна інформація — це інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу, передбачену законом, таємницю

Слайд 14

Банківська таємниця

- інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати **матеріальної** чи **моральної** шкоди клієнту

Слайд 15

Умови розкриття банківської таємниці

- за письмовим запитом або з письмового дозволу власника такої інформації;
- на письмову вимогу суду або за рішенням суду;
- органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України — на їх письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності **за конкретний проміжок часу**;
- органам Державної податкової служби України на їх письмову вимогу з питань оподаткування або валютного контролю стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності **за конкретний проміжок часу**.

Слайд 16

Інформаційні послуги, що надаються комерційними банками

- інформування про чинне законодавство зарубіжних країн у галузі банківської справи, фінансів, валютного регулювання, оподаткування тощо;
- надання копій грошово-розрахункових документів;
- допомога у розшуку перерахованих сум;
- надання інформації про прийняття Національним банком України та іншими органами рішень, які впливають на господарську діяльність клієнта;
- доведення інформації про курси іноземних валют, котирування цінних паперів та їх дохідність тощо;
- сприяння в підборі партнерів (покупців або постачальників), засновників, учасників обмінних операцій тощо.

Слайд 17

Трастові послуги

- послуги, засновані на довірчих правовідносинах, коли одна особа — засновник, передає своє майно у розпорядження іншій особі — довіреному власнику, для управління в інтересах третьої особи — бенефіціара.
- Учасники операції**
- довіритель майна (засновник) — юридична або фізична особа, яка заснувала траст та/або передала довірительному власнику повноваження власника належного їм майна відповідно до умов укладеного між ними договору;
  - довірений власник (траст) — сторона, яка здійснює управління майном. Ним можуть бути спеціалізовані трастові компанії (довірчі товариства) або трастові відділи банків;
  - бенефіціар — особа, на користь та в інтересах якої надаються довірчі послуги. Ним може бути сам довіритель майна або третя особа.

Слайд 18

Трастові послуги на користь фізичних осіб

- **Розпорядження спадщиною, або заповідальний траст**: одержання рішення суду; збір та інвентаризація майна; забезпечення схоронності спадщини; сплату адміністративних витрат та податків; здійснення розрахунків з кредиторами; реалізацію майна, яке не підлягає тривалому зберіганню; контроль за здійсненням комерційних операцій; розподіл майна між спадкоємцями тощо.
- **Управління майном згідно з договором або прижиттєвий траст** - довіритель передає банку в управління майно, який зберігає його, інвестує, розпоряджається доходом, одержаним від майна, у визначеному договором порядку.
- **Опікунство та забезпечення зберігання майна** - поширюється переважно на неповнолітніх, які вважаються неідеальними для управління та володіння майном.
- **Агентські послуги**: збереження активів, наприклад цінних паперів; одержання доходів за ними та повідомлення клієнта; купівлю-продаж цінних паперів та доставку їх до клієнта; обмін цінних паперів; погашення облігацій; сплату податків; оформлення страхових полісів; оплату рахунків; укладання від імені клієнта договорів; отримання кредитів; купівлю-продаж іноземної валюти і дорогоцінних металів.

Слайд 19

Трастові послуги, що надаються юридичним особам

- обслуговування облігаційної позики, що супроводжується переданням довірених осіб права розпорядження майном, яке слугує забезпеченням позики;
- агентські послуги;
- створення фондів погашення заборгованості, з яких, відповідно до умов договору, може здійснюватись погашення боргів, сплата відсотків, викуп облігацій; виплата дивідендів акціонерам тощо;
- тимчасове управління справами компанії у випадку її реорганізації чи ліквідації;
- послуги депозитарію;
- розпорядження активами, включаючи управління нерухомістю як всередині країни, так і за кордоном;
- обслуговування працівників компанії. У цьому разі траст-відділи надають послуги в інтересах працівників, здійснюючи управління фондами компанії, призначеними для виплати пенсій, різних винагород та допомог;
- інвестування коштів клієнта у визначені ним види активів;
- управління коштами благодійних фондів.

Слайд 20

Операції з дорогоцінними металами

- **Дорогоцінні метали** — це золото, срібло, платина і метали платинової групи у будь-якому вигляді та стані.

Операції з дорогоцінними металами включають дії, пов'язані з:

- виникненням та припиненням права власності та інших прав на дорогоцінні метали;
- надходженням дорогоцінних металів до місць їх зберігання, а також зберіганням і відпуском у встановленому порядку дорогоцінних металів;
- зміною вмісту або фізичного стану дорогоцінних металів у будь-яких речовинах і матеріалах під час їх видобутку, виробництва та використання;
- ввезенням дорогоцінних металів у країну з-за кордону та вивезенням їх з неї.

Слайд 21

Дорогоцінні банківські метали

- Золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.
- Найвищими пробами банківських металів визнаються проби не нижче ніж: для золота — 995,0; для срібла — 999,0; для платини та паладію — 999,5.

Слайд 22

Депозитні операції з банківськими металами

- коли необхідно залучити метал на рахунок або, навпаки, розмістити на визначений строк.

Використовуються **металеві рахунки**:

- «Allocated» (обліковується метал без права банку на його використання);
- «Unallocated» (облік ведеться у грамах/унціях).

Слайд 23

Золоті сертифікати

- Свідчать про депонування золота в банку.
- Підлягають вільному обміну на зазначену в них кількість золота або грошовий еквівалент золота за ринковою ціною.
- Є переважно іменними, однак передбачається право їх передавання шляхом відповідного напису.
- Можуть випускатися замість депонованих монет, золота, яке зберігається в інших країнах з метою фактичного гарантування на випадок його блокування чи націоналізації.

Слайд 24

Операції з надання кредитів у дорогоцінних металах

- Надаються шляхом поставок їх у фізичній формі або зарахування на знеособлені рахунки в обмін на зобов'язання зворотної поставки відповідного металу в термін, зазначений у договорі.
- Погашення кредитів у дорогоцінних металах може здійснюватись у формі фізичної поставки, шляхом перерахування дорогоцінних металів із металевих рахунків позичальника чи придбання банком за грошові кошти позичальника металу в іншого учасника міжбанківського ринку для погашення раніше одержаного кредиту.

Слайд 25

Операції з монетами з дорогоцінних металів

- Продаж клієнтам монет з дорогоцінних металів,
- Викуп монет з дорогоцінних металів.

Ринок монет із дорогоцінних металів включає монети:

- Нумізматичні
  - Напівнумізматичні
  - Обігові
  - Зливкові.
- } Тезавраційні

Слайд 26

Операції спот (spot)

- Операції з купівлі-продажу дорогоцінних металів, що здійснюються контрагентами на умовах зарахування/списання металу та валюти з рахунків на рахунки **не пізніше другого робочого дня після укладення угоди.**
- Умови розрахунків спот: протягом поточного та наступного дня обробляється необхідна документація, оформлюються платіжні та інші доручення для виконання умов угоди.
- Всі інші угоди купівлі-продажу металу, датою валютування за якими не є другий робочий день після дати укладення, є **угодами аутрайт (outright).**

Слайд 27

Операції типу своп (swap)

Одночасна купівля і продаж дорогоцінного металу:

- **своп у часі або фінансовий своп** — купівля (продаж) однієї і тієї самої кількості металу на умовах спот проти продажу (купівлі) на умовах форвард;
- **своп за якістю металу** передбачає одночасну купівлю (продаж) металу однієї якості, наприклад золота проби 999,9 проти продажу (купівлі) золота іншої якості, наприклад проби 999,5. Сторона, яка продає золото вищої якості, отримуватиме премію;
- **своп за місцезнаходженням металу** передбачає купівлю-продаж золота в одному місці, наприклад, Локо-Лондон, проти продажу (купівлі) золота в іншому, наприклад, Локо-Цюрих, за існування різниці цін на метал однакової якості у двох зазначених пунктах.

Слайд 28

Металеві опціони

право (але не обов'язок) продати чи придбати певну кількість золота за певною ціною на певну дату (європейський опціон) чи протягом усього обумовленого строку (американський опціон). Продавець опціону продає контрагенту права на виконання угоди чи відмови від неї, за що отримує від покупця премію.

- **опціон пут (put)**, тобто опціон на продаж, дає покупцеві опціону право на продаж металу за ціною виконання чи право відмовитися від його продажу. Захищає власника від зниження цін на метали;
- **опціон колл (call)**, тобто опціон на купівлю, дає покупцеві опціону право придбати метал за ціною виконання чи відмовитися від його купівлі. Захищає власника від підвищення цін на метали.

Слайд 29

Форвардні угоди

- продаж (купівля) металу на **строк, що перевищує другий робочий день після укладення угоди.**
- одна зі сторін бере на себе зобов'язання здійснити поставку визначеної кількості металу на дату, яка обумовлена в угоді, але віддалена проміжком часу від дати укладення угоди
- інша сторона зобов'язується прийняти поставку за обумовленою в угоді ціною.

4. ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ

До основних форм контролю успішності засвоєння лекційного модуля для студентів очної форми навчання включені:

- вхідний контроль знань;
- поточні опитування за матеріалами лекцій;
- розрахункові індивідуальні завдання з лекційного модуля;
- модульна контрольна робота за матеріалами лекційного модуля;

Для студентів заочної форми навчання вхідні знання перевіряються на основі вхідного контролю, а успішність засвоєння матеріалів лекцій контролюється у формі підсумкового іспиту (теоретична частина).

Контрольні заходи здійснюються за графіком, передбаченим робочою програмою з дисципліни .

Вхідний контроль знань проводиться у формі тесту, який складається з 30 тестових запитань багатоваріантного вибору та засвідчує рівень знань з основ економічної теорії, фінансів, грошей та кредиту, необхідних для успішного засвоєння матеріалу дисципліни. Результати вхідного контролю знань включаються до складу інтегрального рейтингу за дисципліною.

Поточні опитування за матеріалами лекційного модуля проводяться на початку кожної лекції і містять 10 тестових запитань типу «Вірно-Невірно». Результати поточних опитувань включаються до складу інтегрального рейтингу за дисципліною.

Розрахункові індивідуальні завдання виконуються студентом самостійно, здаються та захищаються згідно з графіком, встановленим керівником роботи. Оцінка завдання проводиться за двома напрямками:

- діагностика відповідності завдання висунутим вимогам, темі та завданню, яка здійснюється викладачем за відповідними критеріями оцінки;
- перевірка самостійності виконання завдання, яка проводиться у формі тестування знань студента за матеріалами завдання.

Модульна контрольна робота за матеріалами лекційного модуля проводиться у формі тесту, який складається з 20 тестових запитань багатоваріантного вибору та засвідчує рівень знань теоретичного матеріалу, викладеного на лекційних заняттях та самостійного вивчення матеріалу за весь період вивчення дисципліни.

Підсумковий контроль реалізується:

- для очної форми навчання - через визначення сумарного балу результатів усіх контрольних заходів (рейтингу), який є основою для визначення підсумкової рейтингової оцінки за дисципліною;
- для заочної форми навчання – через підсумковий іспит (теоретична частина);

Екзаменаційна методика:

- для очної форми навчання – рейтинг, який засвідчує успішність засвоєння теоретичного та практичного матеріалу, викладеного на лекційних та практичних заняттях та самостійного вивчення матеріалу;
- для заочної форми навчання – письмовий іспит тривалістю 1 год. 20 хв., який перевіряє теоретичні знання та практичні навички, отримані за весь термін навчання

з дисципліни “Банківські операції” і складається з теоретичної (тестові завдання) та практичної (задачі) частин.

Теоретична частина представлена у формі тестових завдань, яка містить 10 питань багатоваріантного вибору та тестів відповідності. На кожне запитання необхідно вибрати одну чи декілька відповідей, які найбільш повно доповнюють твердження, або відповідають на запитання, та вказати літеру (чи літери) вірної відповіді у экзаменаційному листі.

5. ОЦІНЮВАННЯ ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ

Всі тестові завдання вхідного контролю знань, поточного опитування та модульної контрольної роботи за матеріалами лекцій оцінюються виходячи з коефіцієнту засвоєння (5.1):

$$K_{\xi} = N/P \quad (5.1)$$

де N – правильних відповідей на поставлені запитання;

P – загальна кількість поставлених відповідей.

Критеріями визначення оцінок приймається:

“відмінно” - $K_3 > 0,9$ вірних відповідей;

“добре” - $K_3 = 0,8 \dots 0,9$;

“задовільно” - $K_3 = 0,7 \dots 0,8$;

“незадовільно” - $K_3 < 0,7$.

За результатами перевірки розрахункового індивідуального завдання розраховується сукупний бал за наступною формулою 5.2:

$$R_{\text{РІЗ}} = M_i \gamma_j \quad (5.2)$$

Критерії оцінки розрахункового індивідуального завдання наведені в таблиці 5.1.

Таблиця 5.1

Критерії оцінки розрахункового індивідуального завдання

Критерії оцінки	Питома вага (γ)	Максимальна кількість балів (M_i)			
		15	13	11	9
Оцінка самостійності виконання (кількість вірних відповідей)	0,60	10-9	8-7	7-6	< 6
Отримана відповідь	0,20	Вірна	Вірна	Частково вірна	Невірна
Повнота викладення матеріалу / розрахунків	0,10	Повністю викладено	Маються деякі зауваження	Маються значні зауваження	Відсутня більшість розрахунків
Своєчасність здачі роботи	0,08	Вчасно	Вчасно	Невчасно	Невчасно
Відповідність вимогам до оформлення	0,02	Повністю відповідає	Повністю відповідає	Частково відповідає	Не відповідає

За підсумками контролю формується інтегральний рейтинг з засвоєння лекційного

модулю дисципліни (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Інтегральний рейтинг з засвоєння лекційного модулю дисципліни

Вид контролю \ Оцінка	Кількість	відмінно	добре	задовільно	незадовільно
Лекційний модуль					
1. Вхідний контроль	1	10,0-9,0	8,9-8,0	7,9-7,0	< 7,0
2. Поточні опитування	7	14,0-12,6	12,5-11,1	11,0-9,8	<9,8
3. Розрахункові індивідуальні завдання	2	30-27,1	27-24,1	24,0-22,0	<22,0
4. Модульна контрольна робота	1	20-18,1	18-16,1	16,0-14,0	<14,0
Всього за лекційним модулем	-	74-66,8	66,7-59,1	59,0-52,8	<52,8

Письмовий іспит (теоретична частина) оцінюється за наступними критеріями оцінки (табл. 5.3)

Таблиця 5.3

Оцінка теоретичної частини письмового іспиту

Частина \ Оцінка	Питома вага (γ)	Максимальний бал (M_i) (кількість вірних відповідей)			
		30 (відмінно)	26 (добре)	23 (задовільно)	20 (незадовільно)
Теоретична частина (10 тестових запитань)	0,5	10-9	8-7	6	< 6
Максимально можлива кількість балів	-	15	13	11,5	10

Розрахунок балу за теоретичною частиною підсумковим іспитом здійснюється за наступною формулою 5.3:

$$R_{III} = M_i \gamma_j \quad (5.3)$$

Розрахований бал включається до підсумкового балу за іспитом.

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Банківські операції: підручник. 3-тє видання, перероб. і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. А. М. Мороза. — К.: КНЕУ, 2008. — 608 с.
2. Банківські операції: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Р. І. Шевченко. — К.: КНЕУ, 2003. — 276 с.
3. Навчально – методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Банківські операції» / А.М. Мороз, М.Д. Алексеєнко, П.М. Чуб та ін. — К.: КНЕУ, 2010. — 303 с.
4. Єрмошкіна О.В. Банківські операції. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з практичних занять для студентів освітньо-професійної програми підготовки

бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит / О.В. Єрмошкіна, О.І. Горяча // Електронний ресурс [режим доступу]: CD-R «Комплекс методичного забезпечення дисципліни «Банківські операції» - Дніпропетровськ: ДВНЗ «НГУ», 2014. - 35 с.

5. Єрмошкіна О.В. Банківські операції: Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з виконання курсової роботи для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит (за спеціалізованими магістерськими програмами). / О.В. Єрмошкіна, О.І. Горяча // Електронний ресурс [режим доступу]: CD-R «Комплекс методичного забезпечення дисципліни «Банківські операції». - Дніпропетровськ: ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2014. - 47 с.

6. Єрмошкіна О.В. Банківські операції. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з виконання розрахункових завдань для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит. / О.В. Єрмошкіна // Електронний ресурс [режим доступу]: CD-R «Комплекс методичного забезпечення дисципліни «Банківські операції». - Дніпропетровськ: ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2014. - 42 с.

Додаткова література

7. Закон України «Про банки та банківську діяльність»: офіц. Текст прийнятий Верхов. Радою України 7 грудня 2000 року за № 2121-III: із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]//Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. - N 5-6 - ст.30.– Режим доступу: // [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>

8. Закон України «Про заставу»: офіц. Текст прийнятий Верхов. Радою України 2 жовтня 1992 року за №2654-XII: із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1992. - N 47. - ст.642. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>

9. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті»: офіц. Текст прийнятий Верхов. Радою України 23 вересня 1994 року за № 185/94-ВР: із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]//Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. - N 40 - ст.364.– Режим доступу: // [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>

10. Інструкція “Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” затверджена Постановою НБУ № 22 21.01.2004: із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04/page>

11. Інструкція «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України» затверджена Постановою НБУ № 280 17.06.2004: із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0919-04>

12. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» затверджена Постановою НБУ № 368 від 28.08.2001 р: із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

Укладач:

Єрмошкіна Олена Вячеславівна

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ.

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з лекційних занять

*для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів
галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво»
напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит*

Редактор д.е.н., проф. Галушко О.С.

Підписано до видання: 01.09.2014
Електронний ресурс. Авт. арк. 3,35

Видано
у Державному вищому навчальному закладі
«Національний гірничий університет»
49027, м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 19